

edirne

edirne sayı 46 ilkbahar 2015

Şehirlerin Sultanı

edirne

sayı 46 ilkbahar 2015



Şehirlerin Sultanı



edirne

sayı 46 ilkbahar 2015

İmtiyaz Sahibi
Dursun Ali Şahin
Edirne Valisi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İbrahim Tarancı
Özel Kalem Müdürü

Genel Yayın Yönetmeni
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hatipler

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Engin Bektaş
Doç. Dr. Ayhan Aytaç
Ender Aydın
Dr. Rifat Gürgendereli
Uzman Haluk Kayıcı
Öğr. Arzu Ulaşdır
Mehmet Ağırhan

Grafik Tasarım
Mücahit Kofoğlu

Fotoğraf Editörü
Behiç Günalan

Baskı
Seçil Ofset
www.seciiofset.com.tr

Edirne İl Özel İdaresi
tarafından bastırılmıştır.
Nisan 2015, Ücretsizdir.

Yönetim Yeri
Edirne Valiliği
Başın ve Halkla İlişkiler
Müdürlüğü
Hükümet Caddesi
Vilayet Binası, Edirne

İletişim
0(284) 213 91 80
www.edirne.gov.tr
edirnergisi@hotmail.com

Kapak Fotoğrafı
Hakan Aşık

Merhaba...

Yine birbirinden güzel yazılarla ve birbirinden farklı konularla sizlerle birlikteyiz.

Şubat ayının o yoğun kar ve tipişi altında, Valimiz Dursun Ali Şahin'in Siyaset Dergisi'nin 20. yılına mahsus yapılan ankette yılın en başarılı valisi seçilmiş olması ısıttı yüreğimizi. Ödülü almak güzeldi Edirne'yi ancak çok meşakkatli oldu sanıyorum. Özellikle ödül sonrası yolculuk, gerçek bir safarıydı. Ödül töreninden sonra yağın kar, kapanan yollar, uçuplan iptal edilen uçaklar... Bir de buna, valimiz ve ekibini taşıyan Havaalanı'na zorunlu iniş yapmasını ekleyin... Ne diyelim, Bakanlarda, yapılan bir işten sonra yağmur veya kar yağarsa, yapılan o işin bereketli ve isabetli bir iş olduğuna inanılır. Biz de bu durumu buna işaret saydık.

Bu sayımızda, Edirne'ye dışından bakanların gördüklerini görmeye, hissettiklerini hissettirmeye çalıştık. Yolları yurt edenlerini, geçilmiş dağlardan geçeni, varınmaz yerlere varılan yeni seyahatları yad etmek istedik. Edebiyat Öğretmeni Arzu Ulaşdır'ın kaleminde "Batılı Gözlerle Mazideki Edirne'yi" okurken Edirne'nin "Ölüm bile bu köşelerde başka pehlerle takını" diye tarif edilen bir şehir olduğunu öğrendik. Modern mimarının büyük ustası Le Corbusier'i ve onun Edirne'yle ilgili görüşlerini Yüksek Mimar Tuba Hatipler Çibik yazdı. Sizler için. Bir başka seyyah yazımız da Araştırmacı Gülden İrem Kazel kaleme aldı. Kazel, Edirne'yle adeta özdeşleşmiş bir isim olan Lady Montagu'yu farklı bir açıdan anlattı bizlere. Seyyahlardan bağladığımız bu yolculukta, Edirne İl Millî Eğitim Müdürü Hüseyin Özcan, geçmiş zaman içinde coğrafyamıza gelmiş olan Batılı seyahatçı kaleme aldı. Herodot'tan, Ksenofon'dan, Wilhelm Von Rubruk'tan başlayarak...

Başka güzel konular da var dergimizde. Doç. Dr. Müberra Gürgendereli, "İzzet Molla'nın Kaleminde Edirne Evliyası"nı yazarken, Öğretim Üyesi Hakan Akıncı da "Beylerbeyi Camii"ni yazdı. Uzman Haluk Kayıcı; "Edirne Hakkında Malumat"ı verirken, Prof. Dr. Engin Bektaş, "Engin Tunca" başlıklı bir şiirle katılarak, Tunca'nın sularıyla yikadı dergimizi.

Bu sayımızda, Edirne'nin şayanın büyük ses ustalardanın Hali Ersever'e yazılmış güzel bir röportaj yer alıyor. Bu değerli röportajı Edirne yazın edebiyatının duayeni Araştırmacı-Yazar Mehmet Ağırhan hazırladı yine sizler için. Ayrıca geçmişteki serhad boyumuz olan Sarayovadan yazan, Yrd. Doç. Dr. Rifat Gürgendereli'nin kaleminde nefis bir Edirne yemeği tarifi ile baş başa kalacaksınız. Gürgendereli, sadece yemek tarifi yapmıyor, adeta ziyafet çekiyor kelimeleriyle ve cümleleriyle.

Bu sayımızda fotoğraflarıyla, Hakan Aşık, Erkan Dacı, Mehmet Ağırhan, Mehmet Gürzoğlu, Güray Dere, Onur El, Can Bozker ve Rifat Gürgendereli katkı sağladıkları bizlere.

Kutlu Doğum'a İrti ile küçük bir selam vermek istedik; "Seccaden kullımdır" misali... Günül pervazlarınızdan güvercinler eksik olmasın...

Mustafa Hatipler
Genel Yayın Yönetmeni

- | | | | |
|-------|---|-------|---|
| 2 | Araştırma / Doç. Dr. Müberra Gürgendereli
İzzet Molla'nın Kaleminde Edirne Evliyası | 26-34 | Araştırma / Hüseyin Özcan
Seyyahlığın Dayanılmaz Ağırlığı ve Coğrafyamıza Seyahat |
| 3-4 | Araştırma / Hakan Akıncı
Ölüle Giden Yolda Yaşananlardan Yansımalar | 36-38 | Araştırma / Hakan Akıncı
Edirne'deki Beylerbeyi Camii |
| 5 | Şiir / Engin Bektaş
Engin Tunca | 39-41 | Araştırma / Haluk Kayıcı
1886 Senesinde Edirne Şehri |
| 6-13 | Araştırma / Tuba Hatipler Çibik
Le Corbusier (Lö Korbüzye) ve Edirne... | 42-45 | Röportaj / Mehmet Ağırhan
Ses Sanatçısı, Şef ve Bestekâr Halil Ersever |
| 14-19 | Araştırma / Gülden İrem Kazel
Lady Montagu'nun Edirne'si | 46-47 | Edirne Mustafa / Dr. Rifat Gürgendereli
Kulak (Sarınmsaklı) |
| 20-22 | Araştırma / Arzu Ulaşdır
Batılı Gözlerle Mazideki Edirne | 48 | Araştırma / Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hatipler
İrti ile Selam Olsun Kutlu Doğum'a... |

Araştırma

O şehrin felekvesi iki kutbu var Nola rifati olsa gerdün-medâr

(Edirne şehrinin gökyüzü kadar geniş ve değerli iki büyük velisi vardır. Martebeleri o kadar yüksektir ki Edirne şehrinin derecesinin de bu kadar yüksek olması yapılacak bir şey değildir.)

Birisi Enis-i dil-i âşikân Birisi Sezâyî-i mu'ciz-be'yân

(Bu mübarek evliyanın biri; âşiklann gönül dostu Mevlî şeyhi Enis Recep Dede, diğeri ise bir çok mucizeler göstermiş olan Gülşenî şeyhi Hasan Sezâyî hazretleridir.)

Ziyâret edip ibtidâ anları Sevindim görüp tekyede cânları

(Şehre gelince önce onları ziyaret ettim ve tekkelerinde toplanmış tarikat ehli takipçilerini görünce mutlu oldum.)

Cihânın gamından bulup râhat Ederlerdi kabr içre cân sohbeti

(Enis Recep Dede ve Hasan Sezâyî Gülşenî, bu dünyanın gamından kurtulmuş kabirleri içinde cân sohbeti ederlerdi.)

Gam-ı âlemi terk edip bizlere Kuşuâr sözü ikisi bir yere

(Alemin dertlerini bu dünyada yaşayan bizlere bırakıp söz birliği etmişçesine, gerçek huzuru kabirlerinde bulmuşlardı.)

Edim bir gün olsun zahirim olun Dem-i vâ-pesin dest-girim olun

(Onlara "bir gün olsun bana himmet edin, son nefesimde elimden tutun, lutfunuza mazhar olayım" dedim.)

Edim Hak taâlâ muhakkak ede Kapınızda abd-i muvaffak ede

(Ve yine onlara "Allahın yardımıyla sizlerin kapınızda bir kul, bir müridiniz olayım" dedim.)

Kabûl eyledim lutf u himmetlerin Penâh eyledim bâb-ı devletlerin

(Onlara intisâb edip lutfu ve himmetlerini kabul ettim. Bundan sonra dergahlarının kapısı benim sığınacağı oldu.)

Ziyâret edip bunları ibtidâ Selimiyye'de zuhru etdim edâ

(Edirne'ye geldiğim zaman önce bu iki mübarek veliyi ziyaret ettim daha sonra da Selimiye camiiinde öğle namazını kıldım.)

Siyaset Dergisi

Ödüle Giden Yolda Yaşananlardan Yansımalar

Fotoğraf: Ervan Dikim

O, 1950 yılında Düzce'nin Akçakoca ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğretimdeki başarıları, hitabet ve edebiyatla özellikle şirle taçlanınca eğitim yolu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine yöneldi. Orada başarılı bir eğitim sürecinden sonra, içinde yanan mülki amirlik ateşleriyle İşçileri Bakanlığı'nda göreve başladı. Türkiye'nin dört bir yanında kaymakamlık görevini yaptı. Kaymakamlık görevini Vali Yardımcılığı takip etti. 1992-1997 tarihleri arasında Ankara valî yardımcılığı görevini yaptı. Valî yardımcılığında en kritik dönemini Afet bölge valiliği valî yardımcılığı olarak gerçekleştirdi. Bu dönem, 1999 yılındaki depremin en zorlu sürecini içermektedir. Ardından Kartal ve Bakırköy kaymakamlığı görevini sürdürdü.

2010 yılında daha önce kaymakam olarak görev yaptığı Gölcük'e bir kez daha kaymakam olarak görevi başlayacağı sırada Yalova Valiliği görevine atandı.

Yalova Valiliğini Giresun Valiliği takip etti. 2014 yılının Mayıs ayında Edirne Valiliği'ne atandı.

Edirne, bir yanyıyla serhad boyu diğer yanyıla serhad boyunun anahtarıydı. Edirne, medeniyetlerin keşişme noktasıydı. Edirne; rahmetli Ünver'in her şey biter o bitmez diye tanımladığı şehirdi. Edirne tarihin "Dar-ul Karar" dediği şehirdi. Öyleyse, burada yapılacak hizmet şimdiye kadar yaptıklarından çok daha önemliydi. Gelir gelmez değişmez hizmette kuralını koydu: Yedi gün, yirmi dört saat. Gelir gelmez temel ilkesini yazdı: Önce İnsan...

"Pergelin bir ayağı Edirne'de, diğer ayağı ise, Burgaz'da, Filibe'de, Üsküp'te, Belgrat'ta, Sarayova'da, Prizren'de, Berat'ta, İstanbul'da olmalıdır" diyerek, bir yanyıla bir ipek böceğinin kozasını sabırla örmesi gibi, sabırla, bir yanyıla, bir çağlayanın çağlaması gibi

İzzet Molla'nın Kaleminden

Edirne Evliyası

Sadeleştirme: Doç. Dr. Müberra Gürgendereli

Keçecizâde İzzet Molla, 1785'te İstanbul'da doğmuş, 1829'da Sivas'ta sürgündenkey vefat etmiştir. Devrimin önemli devlet adamı ve şairlerindenir. Mevlî olan şairin divanları ile "Gülşen-i Aşk" ve "Mihnet Keşân" adlı mesnevileri meşhurdur. "Mihnet Keşân" adlı eserinde "Keşân"ı sürgüne girdiğini, oradaki maceralarını ve dönüşünü anlatmıştır. Eserde İstanbul-Edirne arasında bulunan yerleşim yerlerini de tanıtın İzzet Molla, Edirne ziyareti sırasında, bu şehrin kıymetli şeyhleri Enis Recep Dede ve Hasan Sezâyî Gülşenî'nin kerametlerini ve şehir için önemini anlatmıştır.



sabırsızlık ve süreklilikle başladı çalışmalarına. Hürmet ve muhabbet tohumuyla bereketlendirdi coğrafyamızı. Yapılanların hepsini yazmaya bu sayfalar yetmez elbette, yine de bazılarını yazalım. Emegi, göz nuru, gayreti, bazen Köstence'de şiir akşamlarının mısralarındaydı, bazen Şeyh Şucaeddin Camii'nin temelinde, bazen Süleyman Paşa Camii'nin kubbesinin kurşunlarında, bazen Edirne Havzasında okunan mişberah'ın egzisindeydi. Bir taraftan Mehtar takımı kurarken diğer taraftan baskın sularla ilgili olarak Meriç Nehri Kanal Projesini imzaladı. Hem tuz ve sekere karşı savaş açtı hem de çocukların süt içmelerini teşvik etti. Çanakakale Zaferi yıldönümünde, düzenlenen bir etkinlikte, öğrenci ve vatandaşlara Çanakakale Savaşlarının menüsü olan "Ekmeğe ve üzüme hoşaf!" ikramında bulundu. Bir yanıyla köylerin güzelleştirilmesi için uğraşırken diğer yanıyla "Kızanlar Dayanışma Atölyesi Projesi"ni başlattı Selimiye Camii'ne yapılacak her hizmeti çok önemserken, Akademik Rumele 2 etkinlikleri çerçevesinde, çoğunluğu Balkan ülkelerinden gelen 150 üstün yetenekli öğrenciyi ve 25 sanatçıyı da yalnız bırakmadı. Kadın çiftçilere sertifikalı verirken, genç sporcuları da ödüllendirdi....

Ve Ankara'da yayınlanan Siyaset Dergisi'nin 20. Kuruluş yıldönümü etkinlikleri kapsamında düzenlediği "Yılın



Enleri" isimli ankette, "Yılın Valisi" kategorisinde ödüle layık görüldü. Ödülünü İçişleri eski bakanlarından Abdülkadir Aksu'dan alırken: "Siyaset dergisinin 20. yıl özel ödülleri anketinde yılın Valisi ödülüne layık görülmekten dolayı mutluluk duydum. Beni bu ödüle layık gören herkese ve Siyaset Dergisi yöneticilerine çok teşekkür ediyorum" dedi.

Yukarıda hayat hikayesini ve hizmetlerinden bir tutamını yazdığımız Edirne Valisi sayın Dursun Ali Şahin'i aldığı bu anlamlı ödülünden dolayı dergimize adına tebrik ediyoruz. .

'1) SİYASET DERGİSİ 1 Kasım 1994 tarihinden günümüze kadar hiç ara vermeden istikrarlı, kesintisiz, ilkel ve tutarlı bir şekilde on altı yıldır yayın hayatını sürdürmektedir. Yüksek nitelikli ve ülke sorunlarına duyarlı bir okuyucu kitlesine sahip olan Siyaset Dergisi, politika, ekonomi, bilim, yönetim, kültür ve sanat konularında aylık olarak yayım yapmaktadır.

Siyaset Dergisi, başta Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı olmak üzere, Bakanlıklara, devletimizin bütün kurumlarına, milletvekillerine, valiliklere, üst düzey makamlara, büyükşehir belediye başkanlarına, tüm belediye başkanlarına, sanat ve basın camiasına, yurt dışı temsilciliklerimize, holdinglere ve büyük iş merkezlerine ve çok seçkin abonelerimize düzenli olarak gönderilmektedir (Derginin kendi sitesinden alınmıştır).

Engin Beksaç

Şiir

Engin Tunca

(Şule'ye)

Taştığında kıyılar yıkan,
Sustuğunda sessizce
Yatağında uyuyan
İrmak.
Atalarımın yurdundan gelip,
Meriç ile el ele,
Ege'ye koşan,
Kutsallığın gölgesinde akan
İrmak.
Seni tanımak
Veya tanıyamamak
Önemli değil.
Önemli olan,
Seninle
Zaman içinde
Akmak.
Önemli olan
Sana baktığımızda
Aklımıza takılan sözcükler
Ve akıp giden zamana
Sığınmak.
Yani bağımdan akan
Kutsal İrmak!
Hatıralarında gizlenen zamanlar,
Bilyorum,
Artık bizim için
Çok uzak.
Fakat taşıdığın anıların
O kadar da uzak değil.
Bir kısmını
Bize de bırak.
Edirne seni iyi tanır,
Sen de iyi tanırın Edirne'yi,
Hadrian'dan beri.
Kıyılarında gizlenen
Yorgun, fakat coşkulu ruhlar.

Sularında saklanan
Ümit dolu bakışlar.
Sislerine karşı
Nice nice ağıtlar.
Sularına değen rüzgârlarla
Coşar, köpürür
Eski anılar.
Çevrende yükselirken
Nice nice kutsal anıtlar,
Eski savaş meydanlarında
Yankılanır acı dolu ağıtlar.
Taştığında çoşan,
Sustuğunda mişil mişil uyuyan,
Atalarımın yurdundan gelen,
Atalarımıza soyad olan
Kutsal İrmak.
Geçmiş giderken kayalıklar arasında
Trak rahipleri seni selamlar.
Köprülerde Osmanlı akıncıları seni karşılar.
Yani başlarından geçerken
Roma köyleri
Ve Hadrianapolis
Seni kucaklar.
Bizanlılar seni yardımlarına çağırır,
Sularından yükselen esintilerden
Güç alırlar.
Bulutlara kavuşurken sislerin,
Küçük kızlar uğurladıkları
Babalara el sallar,
Anneleriyse kaybettikleri eşleri için
Ağıtlar yakarlar.
Kutsal Tunca!
Ruhlarımız koşarken sana,
Binlerce yıl
Sende coşar,
Sende çağılırdı.

Le Corbusier (Lö Korbüzye) ve Edirne; Mimarının Dâhisini Edirne'de Düşünmek

Tuba Hatipler Çibik

I. Mimaride Le Corbusier

Mimarlığı, "Mimarlık; ışık altında bir araya getirilen kütelerin, ustalıkla, doğru ve görkemli oyunudur. Gözlerimiz biçimleri ışıkta görmek için yaratıldılar; gölgeler ve ışık, biçimleri ortaya çıkarırlar; küpler, koniler, silindireler ve piramitler, ışığın gereğince ortaya çıkardığı çok önemli asal geometrik biçimlerdir;" diye tanımlamış, uygulamalarıyla, fikirleriyle, doğrularıyla ve yanlışlarıyla dünya çapında büyük ilgi ve alaka uyandırmış olan bir büyük ustadır Le Corbusier. "Mekânı tam olarak kavrayabilen iki mimar var dünyada: biri Mimar Sinan, biri de ben." diyecek kadar Mimar Sinan'a hayran olan ve bir o kadar da kendini önemseyen bu büyük ustayı, Tezkiretül-Bünyan'da adından "ustalık eserimdir" diye bahseden Ser-mimaran-ı hassa Mimar Sinan ve onun

ölümsüz eseri Selimiye Camii'yle adeta bütünleşmiş, "bir" olmuş bir şehirdir, Edirne'de düşünmek; düşünmenin ötesinde hayalle düş karışımı bir duygu meydana getiriyor yüreğimde.

Türkiye mimarlığının piri sayılan rahmetli Turgut Cansever hocamın birçok sohbetinde, "Le Corbusier'i bilir misiniz?" diye sorduğu hatırlanınca, Le Corbusier'in bu seyahatini henüz 24 yaşındayken yaptığını bilince, onu Edirne'de düşünmenin ne kadar anlamlı olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Le Corbusier, hem mimarının hem de sert estetizmlerinin cesur yüreğidir. Bir yanıyla "İstanbul'da fanilerin evleri aşıptan, Allah'ın evleri ise taştan" derken diğer yanıyla kendi dini olan Hristiyanlık için,



"İnsana işkence eden bir iman" diye serzenişte bulunur.

Asıl adı Charles Edouard Jeanneret olan bu büyük usta, aslen sanıldığı gibi bir İsviçreli değil bir Fransız'dır. Saat kadranı ustası bir babayla piyano dersleri veren bir annenin oğludur. 13 yaşındayken eğitimini bırakmış ve babasının yanında çalışmaya başlamıştır. İlk kitabı, Vers Une Architecture (Mimarlığa Doğru) 1923 yılında yayımlanmıştır.

Mimarideki etkisi yaşadığı dönemde sınırlı değildir ve bugünün mimarisini bile etkilemeye devam etmektedir. O-tıpkı Sinan gibi- sadece bir mimar değil, aynı zamanda şehir plancısı, ressam, heykeltıraş, yazar, iyi bir seyyah ve modern mobilya tasarımcısıdır. Bununla beraber, "Bir şey, bir ihtiyaca cevap veriyorsa güzeldir." felsefesiyle yola çıkar ve mimarlıkta işlevsellik akımının temelini oluşturur. Le Corbusier işlevlilik akımına ait bütün detayları, olması gerektiğine inandığı estetik değerler ve işlevselliğin uyumunun gereklilerini, "Mimarlığa Doğru" isimli kitabında uzun uzun anlatır. Ona göre insanlığın hem işlevselliğe hem de güzelliğe

ihtiyacı vardır ve güzelliğe ulaşmanın yegâne yolu oransal geometri ile form ve işlev arasındaki birebir ilişki den geçmektedir.

Le Corbusier'i büyük usta yapan şeyler, elbette bunlarla sınırlı değil. Onu değerli ve farklı kılan en önemli yanı, gezilerden edindiği farklı dönemlerin ve kültürlerin mimari anlayışını içselleştirerek dönem mimarisinde uygulaması ve çıplak betonu ilk kez bilinçli biçimde kullanmış olmasıdır. Binalarda ilk kez kolonu kullanarak taşıyıcı olan duvarları yükten kurtaran, bu yöntem ve tasarımın özgürlüğünü, yapının işlevselliğini artıran, betonu ve tuğlayı bir heykeltıraş gibi kullanan ve bu şekilde yaşadığı çağın ve hatta bugünün bütün mimarlık anlayışını değiştiren büyük ustadır Le Corbusier. Mimari anlayışını; kolonların duvarları taşıyıcı olmaktan kurtararak bütün yükü alması, yapının taşıyıcıları ve duvarların işlevsel yönden birbirinden bağımsız olması, betonarme strüktürün teknik özelliği dışında estetik öge olarak kullanılması, serbest cephe nin bir parçası olarak yatay bant şeklinde uzanan pencerelerin iç mekânı aydınlatması ve en üst katta binanın doğal

çevreye uyumunu sağlamak için çatıların teras bahçeye dönüştürülmesi başlıkları altında toplayan Le Corbusier; şehirleri canlı bir organizmaya, bir insana benzetir. Bu noktada, Modüler Oranlar Sistemi diye tanımladığı yaklaşımıyla modern kentlerde yapıların insan vücudu baz alınarak tasarlanması gerektiğini, bu yapıldığı takdirde daha çok sayıda insana, en sağlıklı çevrenin sunulabileceğini ileri sürer. Ona göre bu durum adı "yaşama, çalışma, aklın ve bedenini uyumu"dur. Le Corbusier; kentleri, yukarı yükselen yapılar, sokağa çıkmayı gerektirmeyen alışveriş alanları, teras parklarında gezinti ve piknik alanları, tenis kortları gibi spor kompleksleri olan bloklar, yerin metrelerce altında garajlar ve yollar, evlerin etrafında geniş ve park ve bahçeler olan bir düşünceyle planlar.

Mimar anlayışını uyguladığı Villa Savoye'de ilk bakıldığında göze çarpan geometrik oranla birlikte ince kolonlarla yerden koparılmış ve adeta havada duruyormuş izlenimi vermiş olan ve yerden yükseltilmiş bir kutu görünümünde olan evi, bu evi çevreleyen yatay pencereleri ve silindirik duvarlarla buzularak hareket kazanmış olan küp formu çatını görmek mümkündür. Onun kent planlığı ile bütünleşmiş olan tasarımını da 1947-1953 yılları arasında yapımını gerçekleştirdiği, Marsilya'da Michelet Bulvarı üzerinde yer alan, içinde 23 değişik konut tipinin ve 340 dairenin olduğu Unité d'Habitation (Marsilya Blokları ya da Deililer Evi) da görmek mümkündür. Le Corbusier, Unité d'Habitation'da, binanın pilotajlar üzerinde kaldırılmasını ve teras çatının çeşitli amaçlarla kullanılmasını uygularken içinde sokakların, alışveriş merkezlerinin, okulların, çocuklar için mekânların bulunduğu bir site, küçük bir kent planlamıştır. Ayrıca Unité d'Habitation'un Charles Fourier (1772-1837)'in Falanşter'yle özellikle site içinde yaşayacak insan sayısı bakımından (1600 kişi) aynı olması enteresandır.

"İnsan, düz yürür. Çünkü bir amacı vardır. Nereye gittiğini bilir, bir yere gitmeye karar vermiştir ve oraya dümdüz gider. Eşek; kocaman taşlardan korunmak, eğimden kaçmak, gölgeyi aramak için zikzaklar çizer. Eşek hiçbir şey düşünmez. Eşek bütün kentlerin ve ne yazık ki Paris'in de yollarını çizmiştir." diyecek kadar ateşli bir düz yol savunucusudur Le Corbusier.

Le Corbusier'i farklı kılan şeyler bunlarla sınırlı değildir elbette. O bir yanılla Uluslararası Kongre'nin (CIAM) sonuç bildirisini tek başına kaleme alması kalkışacak kadar cesaretlidir, koyduğu ilkelere uymayanları "buda" olarak niteleyecek kadar gözü kara, belki de saatçi ustalığından kaynaklanan bir dikkate detaycı, "Bir şey, bir ihtiyaç cevap veriyorsa güzeldir." diyecek kadar işlevselci, teknolojik gelişmeleri büyük heyecanla karşılayan geçmişin değerlerini göz ardı etmeyecek ve geçmiş ile çağdaş olan arasında köprü kurmaya çalışan ve bunu başlarıyla gerçekleştiren bir usta sanatçı, 1950'li yıllarda Hindistan'ın Chandigarh şehrinin yeniden kuracak kadar güçlü, İstanbul için, "Pek soylu biçimlerin melodisi", "Geçmiş, şimdi, gelecek, değişmeyen... Prizmaların mersiyesi", "Saf geometrinin ebedî biçimleri" tanımlamalarını yapacak kadar İstanbul hayranı ve Unite d'habitation'daki hatalarını kabul ederek, "Haklı olan mimar değil, hayatır." diyecek kadar da mütevazı bir kişiliğe sahiptir. Peter Blake'nin dediği gibi o "inanılmaz derecede güçlü bir sanatçı, büyük tutkulan olan bir savaşçı, söylemi çok çarpıcı olan bir bildirgeçidir. Daha önce gündeme getirilmiş olan kavramları alır; onları akılcı, modern ve güzel bir biçime sokar."

II. Yollarda Le Corbusier

İşte bu büyük ustayı, 24 yaşındayken Edirne'de düşünmenin nasıl bir duygu olduğunu anlatmak çok zor. Arkadaşı Auguste Klipstein'le birlikte 1911 yılının Mayıs ile Ekim ayları arasında Bohemya, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nu kapsayan bir doğu seyahati gerçekleştiren Le Corbusier. Seyahatin gidis güzergâhı; Berlin, Dresden, Prag, Viyana, Vaz, Budapeşte, Baja, Giorgova, Belgrad, Knajevaz, Naitscha Negotin, Giurgiu, Bükreş, Tirmova, Galvoro, Şipka, Keşanlık (Kazanlık ya da Kızanlık ovalıdır), Stara Zagora, Edirne, Rodosta (Tekirdağ), Kostantiniye (İstanbul), Bursa; dönüş güzergâhı da Dafni, Aynaros, Selanik, Atina, İtea, Delfi, Patras, Brindisi, Napoli, Pompel, Roma, Floransa, Lüzen ve La Chaux-de-Fonds şeklindedir.

Le Corbusier'in bu seyahati tam yedi ay sürer. Gariptir, bu seyahatinde Bursa'ya da gittiği halde çok sözünü etmez Bursa'nın... Bu seyahati farklı ve anlamlı kılan, Le

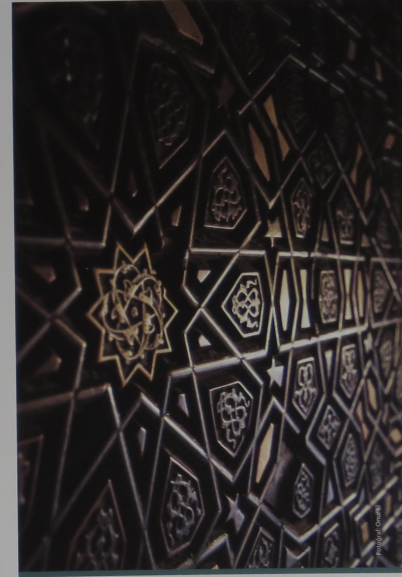
Corbusier'in doğu algısının nereden başladığının ortaya çıkması ve bu seyahatten sonra onun mimariyi keşfetmesidir. Le Corbusier'e göre doğu Macaristan'la beraber başlamıştır. Sırbistan, Romanya, Bulgaristan hep doğudur onun için. Belki de bu yüzden birebir Batı olan Viyana'yı "kül rengi, heycansız bir şehir, mimarisi de zevksiz ve kötüdür." diyerek eleştirirken bile Batılı olduğunu ifade ederken Batı'yı taklit eden Budapeşte, Belgrad ve Bükreş üzerinde pek durmaz. Hele Bükreş'i kendisi olmayıp "Paris" olduğu için acımasızca eleştirir. Balkan coğrafyasındaki yolculuğunda Tirmova'yı seçmesi tesadüfi değildir. Tirmova, eski ama eskimeyen bir başkenttir. Tirmova; Orta Çağ Bulgar İmparatorluğu'nun başkenti olan bir şehirdir. Le Corbusier, Tirmova'da hem Orta Çağ'ın ihtişamının hem de bir Osmanlı şehrinin gizeminin peşindedir.

Le Corbusier, daha o yıllarda, Doğu topraklarının Batı'ya öykünmesini, Batı'yı taklit etmesini eleştirir; Doğu topraklarının kendilerine ait olanı yaşamaları gerektiğini yüksek sesle dile getirmiş ender insanlar dandır. Macaristan'da Batı'yı taklit eden yapıları etkilenmeyip çömlük ustalarının eserlerinden etkilenmesi bundandır.

Balkanlar üzerinden gelerek Edirne, İstanbul ve Bursa'yı kapsayan bu yolculukla ilgili tespit ve izlenimlerini, yanında taşıdığı defter resimler ve krokiler çizerek not alır. La Feuille d'Avis de la Chaux-de-Fonds'a parça parça gönderir. Orada parça parça yayımların. Bu yazılar, araya iki büyük savaş sokarak tam elli dört yıl sonra 1965 yılında "Le Voyage d'Orient" adıyla kitaplaştırılır. Kitap, Türkiye ilk defa Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında "Şark Seyahati: İstanbul 1911" adıyla Mart 2009'da kazandırılır. Kitabın çevirisi Alp Tümertekin'e aittir ve İvan Zanic tarafından yazına hazırlanmıştır. Aşağıya aldığımız kısım o kitaptan alıntılanmıştır.

III. Ve Edirne'de Le Corbusier

Oldukça zorlu bir yolculukla Orta Bulgaristan'ın Kazanlık şehrine gelen, oradan da Edirne'ye ulaşan Le Corbusier; Edirne'yi şehrin öğleden sonrasının muhteşem ışığında olanca parlaklığıyla gördüğünü belirterek anlatır. Ona göre Edirne, "uçsuz bucaksız bir platform yükselerek bir



kubbeye dönüşmesidir; harika minareler, göğe doğru bu yükselişi yönlendirerek zirveye çıkarmakta, diğer üç cami de neşeye girişlen bu çubaya omuz vermektedir." Le Corbusier; Sinan'ın ustalık eserini, şehre giydirilmiş muhteşem bir taca benzetir. Hatta Edirne merkezindeki üç büyük caminin emsalsiz bir güzelliğe sahip olduğunu ifade ederken bu camileri "Gloria Deo" yani "İlahi Muhteşemlik" olarak betimler. Kitabın Fransızca baskısının "Sunuş" yazısında Zanic; "Charles-Edouard Jeanneret bu seyahat sayesinde biçimlerin ışık altında oluşturduğu muhteşem bütünü,



Fotoğraf: Mehmet Görmez

başka deyişle dayanışık zihinsel bir dizge olan mimarlığı keşfeder. Bu seyahat boyunca, Charles-Edouard Jeanneret, Dresden'den İstanbul'a, Atina'dan Pompei'ye kadar günlük tutar. İzlenimlerini not eder; bakmayı ve de görmeyi öğrenmesini sağlayan yığınla çizim yapar." diye yazar. İşte bu seyahat üzerine kaleme alınan bu güzel kitabın, sadece Edirne'ninle ilgili olan, 52-57 sayfaları arasında yer alan ve Türk Toprağında diye başlayan kısmını okuyalım birlikte. Unutmayın, yıl 1911'dir ve Edirne'de mevsim sonbahar (Eylül-Ekim)'dir: "Keşanlılık" tan (yani Güller Vadisi'nin tam on beş gün boyunca o güzel kokulu hazinelerini önümüzde serdiği yerden) Stara-Zagora (Eski Zağra)'ya giderken tam on tane menzilde konaklamak gerekti. Sabahın üçünde kalktı yataktan. Küçükük, üstü açık ve pis mi pis bir arabada ısınmaya çalışıyoruz; altı kişiyiz, uykusuzluktan ölüyoruz. Arabayı uç at çekiyor, deli gibi koşuyorlar; çoğu yerde akarsuyla birbirine karşılan içler acısı yollara

sokuyorlar bizi.

Göç eden Türkleri arkamızda bırakıyoruz. Kocaman adamlar, başlarına sarık dolamışlar, gömlekleri alacalı bulacalı; kadınların üstünde çivit mavisi bir örtü var, kenarları koyu kırmızı. Genç kızlar çok güzel; biraz daha büyük olanlar çabucak sararıp solmuş, genç kızlar kadar güzel değil bunlar. Hepsi de şalvarlı; o basit, plastik değere sahip, son derece alimî şalvardan söz ediyoruz. Çocuklarsa nerdeyse çirliçiplak; civıldaşıyorlar doğal olarak. Herkes yaya, eşeklere koskoca denkler yüklemişler. Platonun ucundaki Balkan Dağları mavili sıyahli; güneş yüzünü göstermeyecek buğün. Daracık yoldan küçükük (öyle küçük ki, kafasındaki sarıkla "taçlanmış" yaşlı adam dev kalıyor yanında) bir eşeğe binmiş yaşlı Türkler geçiyor sık sık. Eşek sık adımlarla gittiği ve de kafasıyla öne doğru dalmak istediği için, yaşlı adamın ayakları yerden on beş santim



Fotoğraf: George Dine

yüksekte, dakikada altmış defadan daha hızlı sallanıyor. Doğrusu şu sevimli eşek hem mert hem de vicdanlı. Yaşlı Türk ise özünde pek sevimli.

İşte ilk Türk mezarlığım gördük. Kasabanın ucunda yer alıyor. Bu kasabada geçtiğimiz her bahçede gül reçelleri verdiler, gayet içten gülümseyerek, üstümüze birkaç damla gülsuyu (Güller Vadisi'nin gülsuyundan) serptikten sonra yeniden yola koyulmamıza izin verdiler. Bu ufak avluda mermer bir çeşmeden su akıyordu. Bakımlı çallardan bordürler yapılmış, arası da çiçekle doldurulmuştu, dar patikalar bembeyaz kumla kaplıydı, çok geniş bir asma çardağının altındaydı her şey. Duvarlar parlak beyaz boyalıydı; bazıları koyu mavi kireç badanalıydı - mezarlık, kenti ovaya bağladığı gibi, hayallere açılan bir kapı da demek ki. Dikenli çallardan oluşan bir örtü içinde birer dikilitaş gibi duruyor mezar taşları; pek çoğu iyice küçük. Hiçbir tutarlılık yok, belirli bir dü-zen, bir boy ölçüsü yok, hiçbir belirti yok, hiçbir yazı yok, hiçbir simge yok -bir kaya parçası boylu boyunca yere yatırılmış. Koca koca siğir kuyrukları bu uçsuz bucaksız platonun düşeylik kazanmasına yardımcı oluyor; limon sarısı çiçekleri var, dikenlerin kuru mavisi ile sert taşların zengin kürengi dışındaki tek renk de bu. Tek başına dolaşan inekler ile koyun sürüleri, bu huzurlu ölümler kentinin her tarafını kaplamış olan otları yiyorlar. Trenlerin saati pek belli değil.

Auguste gene de Edirne'ye varabildiğimizi belirtiyor. On yedi saat geciktik. Birden fırtına petledi, etrafı sel bastı, üstüne üstlük bir de istasyon kapıları var! Ne olduğunu anlamadan kapıda eşkiyalar belirli! Vagona tırandılar, sonuçta on kişilik yerde tam on iki kişi olduk! Bu eşkiyalar biraz bizim Decamps tarzı resimlere beniyor; mert çiftçiler temelde, hatta binlerce altın başağın nehrin sarı ve azgın sularına kapılıp sürüklendiğini görünce başlarını salladılar. Öyle sarımsak kokuyorlar ki burnumuzun direği kırılacak nerdeyse. Siemen'de bana bir gül vermişlerdi, burnumu içine tıkadım, ben şikâyet ediyordum, Auguste de katlanıyor; piposuna tütürürken felsefe yapıyor, yaparken de piposuna yükleniyor. Manzara gerçekten de Decamps'ın elinden çıkmış gibi. Doğruya doğru, adamımız tam da gerekeni yapmış; Açık bir toprak boyası rengindeki dağ, fırtınadan karamış gökyüzüne doğru yükseliyor; ağaçlar yan şeffaf ve sert bir gölge oluşturuyor, bulutlar da toprakta iç buran lekeler yaratıyor. Tam bir muharebe ortamı. Meriç, dün akşamdan beri çığrından çıkmış; kapkara mandalar ile kül rengi ökül sürülerini hiç ummadıkları biçimde suya boğuyor; onlar da rahat rahat tadını çıkartıyorlar bu durumun. Boyunlarına kadar sarı renkli suya gömülmüş mandalar kederli kafalarını kaldırıp gevş getiriyor.

Birden öğleden sonrasın muhteşem ışığında olanca parlaklığıyla göründü Edirne. Bu uçsuz bucaksız platonun yükselip muhteşem bir kubbe halini alması Edirne. Uzaktan bakıldığında bataklıklardaki zemberek otları gibi ince görünen harika minareler yüksekere yönelen bu müthiş itkiyi hem doruğa çıkartıyor hem de yönlendiriyorlar. Başka üç muazzam ve yüce cami de neşeyle girişilen bu çabaya omuz veriyor. "Sultan Selim" Camii kente takılmış son derece muhteşem bir taca benziyor. Türklerin yaşlı başkentini asaletinden hiçbir şey yitirmemiş.

Bu kentte katkısız Şark adetlerini sürdürerek yaşayan yaşlı, iyi yürekli Türkler bize birer azızmış gibi geliyor. El üstünde tutulduk, yani herkes selam verdi bize, herkes hüsnükabul gösterdi. Kahvelerde (Türk usulü bunlar elbette ki) patron (kahveci) sedirde oturuyor dizlerinin üstüne; yerinden kalkıyor ve kor halindeki bir kömür parçasını maşayla ocaktan alıp sigaralarımızı yakmamız için getiriyor. Çardâğın altında sokakta oturmaktayız. İyi niyetli Türkler meraklanıyor ve çevremizde çember oluyorlar. Bir kurabiye satıcısı sattıklarından veriyor bize, parasını istemiyor. İki su bardağını deviriyorum, yere düşüp kırılıyorlar. Tazmin etmek isteyince kahveci sinirleniyor; bir sedire tünemiş, penceresini ardına kadar açmış, nargilesini içiyor; gülümsüyor, teşekkür ediyor, selam veriyor, kahvelere para bile almıyor.

Sokakta peşe peşe yaşadığımız sahneler karşısında gözlerimize yuvalarından fırlayacak gibi oluyor. Tam karşımızda, babacan bir evinin önüne bir hasır serip oturmuş. Önünde iki sakı içinde pembe iتر çiçeği var. Kafasının tepesini traş etmiş, çember biçiminde saç bırakmış bir tek ama saçları alına kadar iniyor. Türklerin yazlık traş budur işte, doğrusu tuhaf ama çok güçlü bir görüntü bu. Elinde kocaman bir bahçıvan kovasıyla bir arkadaşı çıkıyor ortaya. Bizimki dizlerini yere koyuyor ve kafasını iتر çiçeklerine doğru eğip secde ediyor; sadık dostu bolca suluyor kafasını; devasa bahçıvan kovasından sonu gelmeyecekmış gibi akıyor su; bu işlerin uygulandığı kişi zevkten boğuk boğuk sesler çıkartırken bir yandan da parmağıyla kafasının neresinin sulanması gerektiğini gösteriyor. Sonra kalkıyor, yeniden çömeliyor, ellerini dizlerine koyup iki iتر çiçeğinin arkasında aķşamın gelip etrafın serilenmesini bekliyor.

Bu sokakta dolaşırken o kadar kahve içtik ki sayısını unuttuk (şu küçük güzel şeylerin tanesi bir para!); Sultan Selim Camii'ne doğru çıkan bu sokağın üstü hep çardaklarla örtülü, dolayısıyla gölge de neşe de eksik olmuyor hiç. Bir de şurada burada karışmaya çıkan yapay fildişini andıran mermerden çeşmeleri ya da masmavi gökyüzünün yumuşaklığında beyaz bir parıltı gibi duran sivi minareleri düşünün. Ufacık eşekler inip inip çıkıyor sokakta, sırtlarında aşırı yüklerle ortalarında dolanıyor, mümkün değil anlatmak. Bu küçükçük zavallı hayvanlar çok ciddi çalışır, bütün ruhlarıyla çalışır hep. Bazı kaygısız şakaçıların ortasından bağladıkları, koca bir taze ot balyasını kalkanıp da bu zavallıların sırtına yüklediğini, atların yerlere süründüğünü görmek eğlenceli; şu kadarlık ot bile çayırının güzelim kokusunu taşıyor buralara. Bazıların sırtına da içi domates, soğan ve sarımsak dolu kocaman sepetler konulmuş. İşte bütün bu paket, yani eşek, Türk, saman ya da domatesler, o kadar kocaman oluyor ki çoğu zaman bütün yolu kaplıyorlar. İşte bu itiş kakaştan rahatsız olmamak için dir ki Edirne Kapalı Çarşısı'nda bir üçü, dükkân olarak altına sığındığı saçağa asılı bir dolap kullanmaktaydı. Dolabın kapaklarını çıkartıp yerlerine cam takmıştı. Böylece bizim üçü, pek rastlanmadık bir dükkânda çalışsa da en azından hem eşeklerden... Hem de soğuktan korunmuş oluyordu! Keşanlı'ka (Kazanlık) başka biri ise büyük bir köpek kulübesine rahatça yerleşmiş deri tabakasını dövyüdü, o da aynı lüksle sahıpti: cam taktırmıştı. Yaşlı adam kambur ve dazlaklı, kalın gözlüklü vardı. Kulübesi meydanın tam ortasındaydı; hem yanında hem de karşısında sira sira sarımsak, soğan ve pırasa istiflemiş satıyorlardı.

Mahalli bir lokantada yemeğe oturuyoruz. Bir tek Türkler geliyor bu lokantaya; beyaz ya da yeşil sarık dolamışlar; ciddiller, uzun, siyah elbiseleri var, sakinler. Mermer bir kurnada ibrik kullanıp sabunla ellerini ve ağızlarını yıkıyorlar; patron da ocağın işini bırakıp peşkir getiriyor. Tencereleri dolaşılıyor, ne yiyeceklerine karar veriyor sonra da gidip ciddi ciddi oturuyorlar. Konuşmuyorlar. Dörder kişilik beş masanın olduğu bu küçükçük lokantada görülmedik bir sükûnet var. Çok seçkin bir işletmede bulunduğumuz izlenimine kaplıyoruz. Murabba biçimindeki dükkânın bir cephesinde sokağa bakan pencereler var; ocaklar bu cepheye yapıştırılmış, koca pencerelerden, bu dükkânın

ününe ün katan müthiş kokular yayılıyor sokağa. Ocakların yanında kalın mermerden geniş bir tezgâh var; yiyecekler konulmuş üstüne, domatesler, salatalıklar, fasulyeler, kavun karpuzlar, kısacası Türklerin deli gibi sevdiği bir sürü kabağımsı yiyecek. Once iyice kıvamlı, ilmonlu bir hamur çorbası veriyorlar bize; peşinden de içi doldurulmuş küçük kabaklar ile yağda hafifçe çevrilmiş piriçten yapılmış bir yemek veriyorlar.

Nerdeyse hiç et yemiyor Türkler. Et yemedikleri için de biçığa gerek duymuyorlar, dolayısıyla masaya biçık konulmuyor. İyice sağlam bu yemeğe çanağın konulmuş meyve suları, vişne suyu, armut suyu, elma ya da üzüm suyu eşlik ediyor hep. Kaşıkla içiliyor. Muhammed, şarabı yasaklamış. Eski adaba uyan asil Türkler bir tek parmakları ve bir parça ekmeği kullanarak yemek yiyorlar, çok da becerikiller bu konuda. Kafasında bir fes, belinde de kendisini olduğundan kısa ve geniş gösteren yün bir kuşak sarılı bulunan bir çocuk, üstüne beyaz kağıtlardan yapılmış koskoca bir yele illeştirilmiş uzun bir sopayı bir müşteriden ötekine koşturuyor. Hem patırtı yarattığı hem de elindeki sopayla havayı hareketle geçirdiği için, bilnlerce sinek kaçıyor... Ama sinekler hemencecik korkularını yenip insanın kulağını sağır ederek rahatça dolanmaya koyuluyorlar yeniden."

¹ Bulgaristan'ın o bölgesi itibarıyla, burada yazım hatası olması muhtemeldir; o yerin Kızanlık ya da Kazanlık olması gerekir.

Kaynakça:

Jeanrenet, Charles Edouard (Le Corbusier), 2009: Şark Seyahati (Fransızca aslından çeviren: Alp Tümerterkin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul





Lady Montagu'nun Edirne'si

Gülden İrem Kazel

Fotoğraflar: Hakan Akp

I. Genel Olarak İngilizlerin Seyahat Nedenleri ve Edirne Seyahatleri

İngilizlerin seyahat etme nedenleri arasında, diplomatik misyon, hac, misyonerlik faaliyetleri (özellikle Roma'nın dini misyonları), ticari seyahatler, askeri seferler, bilimsel nedenlerle gerçekleştirilen yolculuklar sayılabilir. Yazdıkları seyahatnameler, farklı katmanlardan oluşan bir okuyucu kitlesine hitap etmeyi amaçlamaktadırlar.

Avrupalı devlet adamları, gizli veya dağıtılmış sınırlı diplomatik aktarımlar aracılığıyla, güçlenen Osmanlı'nın Batı için oluşturduğu tehdit, İmparatorluğun dini, siyasi, idari ve ekonomik yapılanması üzerinde yoğunlaşmıştır. Halk ise İmparatorluğun hızını kesecek bozgunlar, doğal afetler, hastalıklar, askerî ve siyasi olaylar,

Doğu'ya yapılabilecek ticari veya turistik seyahatler için aktarılan pratik bilgilerle ilgilenmiştir. Özellikle İngilizler tarafından kaleme alınan seyahatnameler, İngiliz tüccar ve denizcilere profesyonel bilgi aktaran birer araç olmuştur.

Seyahatnamelerin kurgusunun, çoğunlukla, Osmanlı toplumunun gündelik yaşamı ve gelenekleri, bayram veya selamlık alayı gibi törenler, harem, esir pazar, hamamlar, meslek grupları, giyim tarzları, mesire yerleri, kahvehaneler, Boğaziçi, diğer semtler ve sokaklar, abideler, pazar ve mahalleler gibi temaların, zaman zaman dönemin oryantalist resim ve gravürleriyle örtüştüğü de göze çarpmaktadır.

O dönemde, Edirne'ye gelen gezginler, seyahatnameleri için genellikle Edirne'nin değişik mekânlarını konu alan



gravürler çizmiştir. Şehir tasvirlerine ayrıntılı olarak yer vermeleri kenti tüm sınırlarıyla betimlemenin ötesinde, bazı stratejik amaçlar da taşımıştır.

Unutulmamalıdır ki Osmanlı topraklarına gelen gezginlerin çeşitli nedenlerle doğru bilgilere ulaşmada, gözlemlerini hakikate uygun olarak anlamalarında ve aktarmalarında sıkıntı yaşadıkları bir gerçektir. Örneğin gözlemciler için kimi zaman gayrimüslim olmaları sebebiyle Müslüman toplumun içine girip onlarla konuşamamak bir engel olmuş iken kimi zaman da resmî görevli olan birinin görevinden kaynaklanan stratejik kaygılar gözlemlerinin sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

Avrupalıların yaşadıkları güvenlik sorunları ile dil bilmemeleri de gözlemlerinin dar kapsamlı olmasına neden olan etkenlerdendir. Yabancı gözlemcilerin aktardıkları bilgilerin azımsanamayacak bir kısmının sübjektif, abartılı ve önyargılı görüşleri içeren yorumlar olduğunu da tekrar belirtmekte fayda vardır.

II. Edirne'ye Gelmiş Olan Bazı İngiliz Seyyahardan Lady Montagu

Edirne'ye gelmiş ve geçmiş olan bütün İngilizleri yazmak bu sayfalının hacmini çok aşacağı muhakkaktır. Edirne'ye gelmiş İngiliz seyyahları içinde en önemli

olanlarını; Robert Walsh, George Thomas Keppel, John Covell ve Lady Mary Wortley Montagu olarak sıralamak mümkündür. Bu yazıda Lady Mary Wortley Montagu'nun Edirne notları ele alınacaktır. Çalışma, ağırlıklı olarak çevirisini Aysel Kurutluoğlu'nun yaptığı ve Tercüman 1001 Temel Eser serisi içinde yayımlanmış olan "Lady Montagu: Türkiye Mektupları" isimli eserden istifade edilerek hazırlanmıştır.

III. Lady Mary Wortley Montagu ve Edirne

Lady Mary, 1689 yılında Londra'da soyulu bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Çocukluk yıllarında şiir yazmaya başlamış ve Latince öğrenmiştir. Kendisinden 11 yaş büyük bir politikacı olan Edward Wortley Montagu'ya aşık olmuş, babasının onayını dahi almadan, 1712 yılında Edward Wortley Montagu'yla evlenmiştir.

Edward Wortley Montagu'yla yaptığı evlilikten sonra Londra'ya yerleşerek edebiyat çevreleriyle yakınlık kurmuştur. Bu muhitte ünlü İngiliz şairi Alexander Pope ile kurduğu dostluklar sayesinde entelektüel çevrelerde özellikle edebiyatçılar arasında tanınmış bir isim haline gelmiştir. 1716 yılında eşi İngiltere'nin Osmanlı elçisi olarak atanması ile birlikte Lady Montagu, iki yıl sürecek seyahatine başlamış; Hollanda, Almanya, Avusturya ve Macaristan güzergâhını takip eden yolculuğunu İstanbul'da tamamlamıştır. Daha çok Lady

Montagu olarak bilinen bu İngiliz seyyahının asil işi seyahatlik dedir. Eşinin diplomat olması ona bu imkânı sağlamıştır.

1718 yılında eşiyile birlikte Londra'ya dönerek sosyetenin aranan bir üyesi olmuştur. Hikâyeler ve çeşitli konularda makaleler yazmış olan Montagu, diğer soyularla çeşitli konularda topluma açık tartışmalara girmiştir. Bazı görüşlerinden dolayı feminizmin ilk savunucularından biri olarak kabul edilmektedir.

İlk evliliğinden 26 yıl sonra 1738 yılında Venedikli Kont Francesco Algarotti'ye âşık olmuş, eşi ve çocuklarını terk ederek İtalya'ya gitmiştir. Kont Algarotti'yle aralarının bozulmasına rağmen yaşamının geri kalan bölümünün çoğunu İtalya'da geçirmiştir. 1762 yılında Londra'da ölmüştür.

Lady Montagu, 1717 yılında başlayıp 1718 yılının ortalarında biten seyahati sırasında Balkanlardan itibaren Osmanlı coğrafyasının önemli bir kısmını görme imkânı bulmuştur. Türk sosyal hayatı ve bunun bir parçası olan kadın hayatı hakkında gözlemleriyle edindiği bilgileri taşıyan mektuplar, bu seyahatin ürünüleridir. Lady Montagu, bu mektuplarıyla Osmanlı coğrafyasını ve toplumunu merak eden dostlarına ülkeyi tanıtmaya çalışmıştır. Her mektupta toplumun birçok yönünü sergileyen teferruatlı bilgilere rastlanmakta, ordudan kadının yaşayışına ve görevlere kadar birçok konuya temas edilmektedir. Çok iyi bir gözlem kabiliyetine sahip olan Montagu, Türkiye'yi ve Türkleri tanıyanların konu hakkında fikir edinebileceği kadar etraflıca açıklamaya çalışmıştır.

Ölümünden bir yıl sonra yayımlanan mektuplarının bir bölümünü oluşturan Türkiye Mektupları, başta Voltaire olmak üzere birçok insanın övgüsünü kazanmıştır. Eser, Türkiye'de de Şark Mektupları adıyla 1912 yılında Ahmet Refik tarafından nesredilmiştir.

Lady Montagu'nun seyahati boyunca çeşitli kişilere yazdığı mektuplardan anlaşıldığı üzere, Lady Montagu, 1717 yılının Nisan ayında Edirne'ye gelmiş, burada yaklaşık olarak bir ay boyunca yaşamıştır.

Lady Montagu'nun Edirne ile ilgili olarak Alexander

Pope'a 1 Nisan 1717 tarihinde yazdığı mektubunda yer verdiği ilk izlenimleri şu şekildedir: "Mektubu Tunca kenarında bir evde yazıyorum. Nehir, odamin pencerelelerinden akıyor. Bahçemde yüksek serviler var. Üzerlerinde ise sabahtan akşama kadar birbirine bin çeşit ilave yapan güvercinler dolu. Şu anda aklımda hep onların cilveleri var. Şiir söylemek hususundaki aşırı düşkünlüğüme nasıl galebe ettiğime siz de şaşarsınız. Özellikle böyle bir köy manzarası karşısında... Dünyanın bu bölgesinde yaz pek çabuk geçiyor. Edirne'nin tamamı bahçelerle dolu. Nehir kenarına hep meyve ağaçları dikmişler. Altlarında kibarlar eğleniyorlar. Onlara eğlence gezintisi değil, çayırlarda gölgelik yerlerde bir daire şeklinde toplanarak altlarına kilim serip oturmak ve bir taraftan hizmetçilerden birinin saz çalmasını dinleyip kahve sefası yapmaktır. Böyle suların sesini dinleyerek eğlenen küçük küçük topluluklar görülüyor. Bu zevk, Türkiye'de herkesi sarmış bahçevanlara kadar. Çocukları ile beraber nehir kıyısına oturmuş, bize sık sık anlatılan eski kavalılar'a benzer bir köy çalgısını çalarak eğlenen pek çoklarını gördüm. Birbirine eşit birkaç kamaştan meydana gelmiş bu aletle ses gayet sade, fakat güzel."

Lady Montagu'nun, İngiliz elçisinin eşi ve kadın oluşu ona Osmanlı evinin ve özellikle harem dairelerinin kapısını kolayca açmış ve dostlukları sayesinde kadın yaşayışını en ince ayrıntılarıyla gözlemleyebilmiştir. O yüzyılda hiçbir seyyahın elinde bulunmayan bu imkânları iyi değerlendiren Lady Montagu, evlilikten kadını aile yapısındaki yerine, giyiminden yemek zevkine varıncaya kadar birçok konuda tespitlerde bulunmuştur. Edirne'de üst düzeydeki insanların evlerinde bulunmuş ve bu çevrede karşısına gerek Avrupalılar gerekse bizim için bilinmeyen birçok noktaya sahip Osmanlı harem hayatı çıkmıştır. Merak konusu olan bu mekânın kapılarını sahip olduğu imtiyaza açarak bu mekânı arkadaşları Anne Thistlethwayt'e 1 Nisan 1717 tarihinde Edirne'den yazdığı mektubunda şu şekilde anlatmaktadır: "Oyle zannediyorum ki bütün bunları okurken bilmedikleri şeylerden bahsetmek için kendilerini bir türlü tutamayan basit seyyahların hatıralarından büsbütün farklı şeyler gördüğünüzü hayret edersiniz. Oysaki seçkin bir zümreye dâhil olmadıkça veya olağanüstü bir fırsat çıkmadıkça hiçbir Hristiyan Türkiye'de kibar bir adamın evine giremez. Özellikle harem tamamen



yasaktır. Bu yüzden basit seyyahlar içeriye nüfuz edemedikleri için evlerin ancak fazla gösterişli olmayan dış kısımlarını anlatabilmektedirler. Zaten haremler arka tarafta olduklarından sokaktan görülemezler. Dışarıdan yalnız gayet yüksek duvarlarla çevrili bahçeler görülebilir."

Lady Montagu'nun yakınlık kurduğu insanlar mevkî sahibi kişiler olmuştur. Dolayısıyla gördüğü evlerin büyük kısmını zengin evleri oluşturmaktadır. Yazarm ilk gördüğü harem dairesi, Edirne'de Kethüda eşinin haremidir. Haremim mimarından, cariyelerin durumuna kadar ilk defa karşılaştığı şeyleri, ön yargılarını ve ön yargıların bir süre sonra zihininden silinmesini anlattığı satırlar oldukça ilgi çekicidir. Evin yapısındaki incelemeleri, ağaçların gölgelerini koruyan ev ve çiçeklerle süslenmiş odaların Lady Montagu'yu oldukça etkilediğini mektubunda görmekteyiz. Fakat bunlardan daha çok o, büyük bir misafirperverlikle kendisini karşılayan ev sahibesi Fatma Hanım üzerinde durmuştur. 18 Nisan 1717 tarihinde Lady Mar'a Edirne'den yazdığı mektubunun önemli bir bölümünde bu güzel kadından şu satırlarla bahsetmektedir: "Tavrıolar derece asil ve o derece tabii idi ki bizim sarhın tanıdığımız bir memlekette dünyaya geldiği hâlde onu Avrupa'nın en muhteşem tahtlarından birine oturmuş görenler kraliçe olmak için doğmuş olduğunu

zannederler. Velhasıl güzelliği bütün güzelleri gölgede bırakır."

Lady Montagu Edirne'de Sadrazam Halî Paşa'nın evinde de gitmiş, burada Sadrazam ve eşiyile görüşmüştür. Fakat Montagu, bu ziyaretten fazla hoşlanmamıştır. Çünkü Sadrazam ve eşinin yaşı yüzünden bu evde canlı yaşıyantıyla karşılaşmaması onun sıklıkla masne neden olmuştur. Ancak bu evde Türk yemekleri hakkındaki izlenimleri kültür tarihimize aydınlatması bakımından önemlidir. Yine 18 Nisan 1717 tarihinde Edirne'den Lady Mar'a yazdığı mektubunda izlenimlerini şu şekilde anlatmaktadır: "Sadrazamın eşi tarafında akşam yemeğine davet edilmiş. Böyle bir ziyafet şimdiki kadar hiçbir Hristiyan kadına verilmemiş olduğu için sonsuz bir zevkle hazırlanmış."

Lady Montagu Edirne'den ayrılmadan önce son mektubunu Rahip Conti'ye yazmıştır. Bu mektubunda Edirne'nin coğrafi, mimari ve şehirselli özelliklerinden oldukça söz ettiğini, özellikle Selimiye Camii'nden çok etkilendiğini, camiye gezerken Türkler tarafından oldukça hoş karşılandığını ve buna çok memnun kaldığını görmekteyiz ve o günün Edirne'si hakkında ayrıntılı olarak bilgi edinmekteyiz. Lady Montagu, 17 Mayıs 1717 tarihli bu mektubunda Edirne'yi şu şekilde kaleme almıştır: "Edirne'den ayrılmadan önce merakımı



en çok çeken şeyi size yazmak istedim. Bugün İmparator Adriyen'in adını taşıyan bu şehrin, vaktiyle Orestezi veya Orest denilen şehir olup olmadığını tespit etmeniz için size bir açıklamada bulunmayacağım. Çünkü siz bunu benden iyi bilirsiniz. Osmanlıların Avrupa'da payitaht olarak kullandıkları ilk şehir burası. Son zamanlarda burada birçok padişah oturdu. Şimdiki padişahın kardeşi Mustafa ile IV. Mehmet bu şehri çok severlerdi. Bu sebepten, İstanbul'u terk edip devamlı burada otururlar. Bu sevgi, yenilerinin ikisini de tahttan indirmesinde önemli rol oynadı. Bununla beraber şimdiki padişah da buradan hoşlanıyor gibi görünüyor. Havası kötü olmakla beraber şehrin bulunduğu yer çok güzel. Çevresinin sekiz mil olduğunu söylüyorlar, buna bahçeler de dahil. Türklerin mimarisinde hiç gösteriş olmadığını saraylar, diğer evlerden ancak büyüklükleri ile ayırlıyorlar. Şehrin nüfusu kalabalık, bunların çoğunu ordu mensupları ile onların arkasından

gelenler meydana getiriyor. Bunlar gittikleri zaman şehir hemen hemen boşalıyormuş. Edirne'nin üzerinde kurulmuş olduğu Meriç Nehri'ne eskiden "Ebre" deniyormuş ve nehir, her yaz kuruyormuş. Havanın sağlığı zararlı olmasında bu durumun etkisi var zannediyorum. Nehrin şimdiki akışı çok tatlı, üzerinde iki tane köprü var... Çarşının üzeri kubbeli, içi gayet temiz ve boyu da yarım mil kadar. Londra'daki yeni borsa gibi çok kıymetli ve çeşitli eşyanın teşhir edildiği ve satıldığı üç yüz altmış dükkân var. Dükkânlar yeni boyanmış gibi pırıl pırıl parlıyor, çarşının kaldırımını Londra'dakinden çok daha temiz. İşçi olmayanlar buraya kahve veya şerbet içmeye, gezmeye geliyorlar. Burada da bizim tiyatrolarda olduğu gibi bağırıyorlar. Zengin tüccarların çoğunun Yahudi oluşu dikkatini çekti. Bunların nüfuzu çok kuvvetli, imtiyazları Türklerinkinden fazla. Kendi kanunlarıyla idare edilen bir cumhuriyet gibiler... Evleri çok gösterişli ve debdebeli. İşte yine çarşıyı anlatırken

konuyu değiştirdim. Ali Paşa tarafından yaptırılan çarşı yine onun adını taşıyor. Çarşının yanında bir mil uzunluğunda bir sokak var ki dükkânlarla dolu. Burada çok çeşitli ve güzel mallar bulunuyor. Fakat fabrika olmadığı için bunların fiyatları çok yüksek. Malları yağmurdan korumak için sokağın üzerini tahtalarla örtmüşler. Sütunlar üzerine inşa olunmuş başka bir çarşı da Bedesten'dir. Burada atlar için her çeşit koşum satılır. Koşumların hepsi elmaslarla, sırmalarla süslenmiş. Bu çarşıya girince insanların gözleri kamaşıyor."

(...)

"İki gün sonra bir seyyahın dikkatini çekecek derecede güzel olan II. Selim Camii'ni görmeye gittim. Bu memleketin modasına göre giyindiğim hâlde kim olduğumu biliyorlardı. Yine de içeriye girmek zorluk çıkarmadılar. Kapıcı bile her tarafı gezirdi. Şehrin ortasında ve en yüksek bir yerde yapılmış olan bu cami çok azametli. Birinci avlunun dört, ikincisinin ise üç kapısı var. Direkleri mermerden olan bu kapılar avlunun her tarafını çevrelemiş. Bu direkler İonien tarzında yapılmış ve kapıların üzerinde birçok kubbe var. Kaldırımlar beyaz mermerden. Kubbelerin her birinin üzerinde birer yaldızlı top görünüyor. Avluların ortasında yine beyaz mermerden çeşmeler var. Caminin büyük kapısı önünde mermer sütunlara dayanmış bir kemer var. Ayrıca bu kemer beş kapı meydana getiriyor. Caminin esas binası son derece büyük bir kubbe hâlinde. Mimariden çok anlamadığım için nispetler hakkında bir şey söyleyemeyeceğim. Bana oldukça ölçülü göründü. Şimdiye kadar gördüğüm yapılar içinde en heybetli görüneni buydu. İki sıra hâlindeki galeriler sütunlara dayanmış. Parmaklıklar mermerden, üzerine bir İran halısı serilmiş olan döşemeler de öyle. Bizim kiliselerdeki gibi sıralarla bölünmüş olması da güzelliğine çok şey katıyor. Tamamı kırmızı veya beyaz mermerden sütunların zarafeti, Katolik ve Roman kiliselerinin oyuncakçı dükkânlarına benzeten gülünç resimlerle örtülmemiş. Duvarlardaki çiçeklerin renkleri o kadar koyu ki ilk bakışta ne ile yapılmış oldukları anlaşılıyor. Biraz yaklaşıncaya gidince yapılmış olduklarını gördüm. Bu, iyi bir tesir bırakıyor. Caminin içine iki bin kadar kandil konmuş. Ortadaki gümüş kandil, en büyüğü. Bu kandillerin hepsi yandıği zaman gayet güzel bir manzara meydana getiriyor. Fakat bunlar geceleri

yandıği için kadınlar görmeyiyor. Büyük kandilin altında oymalar yaldızlı tahta bir minber var. ... Caminin dışı, üzerleri yaldızlı birkaç minare ile süslenmiş. İmamlar halkı namaza buradan çağırıyorlar. Bunların inşa tarzları hayret verici bir şey olduğu için minarelerden birine çıkmak istedim. Aynı kıldırım üç ayrı merdivenle şerefelere çıkılıyor. Fakat merdivenlerin inşa tarzı o derece enteresan ki minarenin etrafını dolaşan üç hoca birbirlerine rastlamadan yukarı çıkıyor. Aynı tarzda yapılmış birçok cami gördüm fakat hiçbir Sultan Selim Camii kadar azametli değil."

IV. Sonuç

Tarihin birer canlı tanığı olan seyyahlar, elçiler ve eserler Osmanlı tarihi açısından başka kaynaklarda rastlanılmayacak çok değerli bilgiler bırakmışlardır. Seyahatnamelerin ise bir ülkenin kültürel ve sosyal yapısının açıklığı kavuşmasında mühim bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Bir devletin tarihî görünekleri, yaşam tarzı gibi tarih kitaplarının haklarında fazla ayrıntıya yer vermedikleri konuları seyahatnamelerin ele alması sonucunda bir devletin siyasi tarihini tamamlayıcı bu tarz bilgilerde bu tür eserlerle ulaşabildiğimiz bir gerçektir.

Özellikle Osmanlı gibi sosyal hayat bakımından yeterince açığa çıkmamış yönleri bulunan bir devlet için bu tür bilgiler daha da önem arz etmektedir. Lady Montagu'nun Doğu'yu ziyaret eden ilk Hristiyan bayan olması, bir kadın inceliği ve merakı ile görüldükleri yazması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Çünkü o, kadın ve özellikle de aristokrat sınıfa mensup bir kadın olarak sebebiyle sadrazamın, kethüdanın haremine; hamam gibi Osmanlı kadınlarının toplandıkları en mahrem yerlere girebilmiştir. Onun verdiği bilgiler sayesinde o zamana kadar mahrem yerlere girmeyen erkek seyyahların Osmanlı kadınlarına, âdetlerine ve özellikle de hareme dair verdikleri bilgilerin gerçekle örtüşmediği; bunların birer hayal ürünü olduğu bilgisine ulaşmak mümkündür.



Araştırma

Batılı Gözlerle Mazideki Edirne

Arzu Ulaşır

Fotoğraf: Behiç Özdemir Arçay

"Her büyük şehir, nesilden nesile değişir." der Tanpınar "Beş Şehir"inde. Osmanlı'nın پایتختی olan Edirne'nin de değişmesi kaçınılmazdır şüphesiz. Edirne de değişmiştir; lakin Sinan'ın taşı dize getirdiği Selimiye'si, davudî sesli bir mesnevihanın aşka getirdiği Muradiye'si meydan okumuştur zamana. Zehrimâr Yokuşu'nu çıkan ayaklar değiştirmiştir ama o yokuştan bakan gözlerin gördüğü Selimiye, o manzaranın uyandırdığı hayranlık değişmemiştir yüzyıllarca. Zamana meydan okuyamayınlar da vardır bu şehirde. Cihannüma Kasrı, mağlup olurken 93 Harb'ine mahzun bırakmıştır Adalet Kasrı'nı ardında. Hacılar Ezanı'ndan Selimiye tüm ihtişamıyla karşılamaya devam eder gelenleri. Ama artık kimsesizdir kalabalığın ortasında kendini tek başına hissedene Virginia Woolf gibi. Bir zamanlar hacıların, seyyahların, tüccarların buz gibi suyuyla hayat bulduğu çeşme; akmaz bugün,

can vermez artık ona değmeyen dudaklara.

Edirne'de yekpare bir anı yaşatan, maziyi âtiye taşıyan eserleri seyahatnamelerin satırlarında görmek mümkün. Batılı seyahatnamelerde Edirne'yi görmek hem heyecanlandırır hem de hüznülendirir insanı. XVI. yüzyılda bir Fransız diplomat olan Philippe du Frense-Canaye'nin gözünden görüyoruz ilkin Edirne'yi. Ragusa'dan başlayıp İstanbul'da son bulan yolculuğunun izlenimlerini aktardığı seyahatnamesinde bir Edirne pazarını döküyor satırlarına, Selimiye'ninse inşasına tanık oluyor Frense-Canaye. Ali Paşa'nın yaptırdığı bedestenî, Rüstem Paşa'nın yaptırdığı kervansarayı gezmiş de o muhteşem mabedi gezemediği, onda huzur bulamadığı için "Dostoyevskî'nin dediği gibi- pişman ölmüş müdür acaba?



Andrinople.

Yalaniz-Günoz

Seyyahların yolu en çok XVII. yüzyılda düşüyor Edirne'ye. İlk seyyahımız Polonyalı Simeon, yüzyılın başında Kudüs'e doğru bir hac yolculuğuna çıkıyor. Bu kutsal yolculuğunda duraklarından biri de Edirne. Edirne'nin bağ ve bahçeleri cezbediyor Simeon'u. Edirne'yi üç koldan saran nehirler birer bereket timsali yaparken şehri; camilerden, hanlıardan, hamamlardan, hastaneden bahsetmeden de edemiyor Simeon.

Simeon'dan yıllar sonra Doğu'yu merak eden ve bir Doğu Akdeniz gezisine çıkan Henry Blount gelir Osmanlı'ya. Osmanlı'da sevemediği tek şey kahve olur Blount'un. Padişaha olan hayranlığını, "Sultan; bir tiran kadar mutlak, bir kral kadar mutlu ve ikisinden de daha istikrarlı," sözleriyle; Türklere olan hayranlığını ise, "İmparatorluklarının büyüklüğünü, ruhlarının büyüklüğüne bağlıyorum." sözleriyle dile getirir "Doğu Akdeniz'e Yolculuk" adlı kitabın yazarı. Edirne'de ise

Selimiye Camii ve çevresindeki medreselerdir en çok dikkatini çeken. Kitabına şu satırları yazar Blount: "Selimiye Camii çevresindeki medreseler kalite bakımından herhangi bir Hristiyan şehrindeki okullardan aşağı değildir." Altı asır üç kıtada hâkim olan bir imparatorluğun ihtişamıdır satırlara dökülen.

Yüzyılın ikinci yarısında genç bir diplomat ve seyyah olan Laurent d'Arvieux'u görüyoruz Edirne'de. Bu Fransız seyyah, Canaye'den bir asır sonra geldiği bu şehirde Canaye'ye inat dolaşiyor o muhteşem mabedi. Oylesine hayran kalıyor ki Selimiye'ye seyahatnamesinde ayrıntılarıyla anlatıyor camiyi. Üç kişinin birbirlerini görmeyen ama duyarak minarelerine çıkabilmesi de hem şaşırtıyor hem de etkiliyor Arvieux'u. İçine giremediği Osmanlı sarayı da satırlarında yer buluyor. Sur içinde bulunan saraydan görebildiklerini aktarıyor seyyah sadece. Surun dışından saraya bakan o meraklı



gözler, önce köşkteki mermer havuzda, sonra da havuzdaki fiskeyide sabitleniyor. Fiskeyide çağıldayan su, bir su medeniyeti olan Osmanlı'ya hayran bırakıyor Arvieux'u.

Yüzyılın sonunda İtalyan seyyah Gemelli Careri, Edirne'de camilerin gelirlerinden ve hizmetlerinden, imaretlere dair gözlemlerinden bahsediyor seyahatnamesinde. Kendi adına vakıf kurmayan padişah, devlet adamı veya saray mensubunun neredeyse olmadığı Osmanlı'da gördüğü imaretler hayrete düşürüyor Careri'yi.

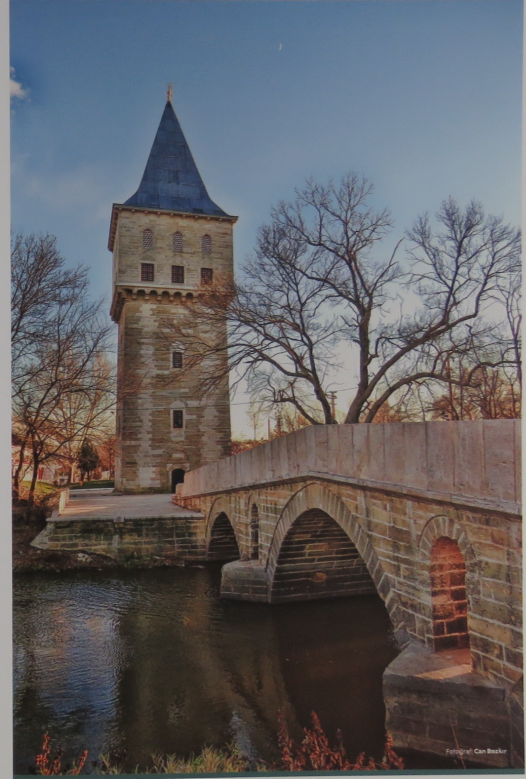
XVIII. yüzyılın ilk yıllarında Fransız seyyah Aubry de La Motraye, Osmanlı diyarında. Osmanlı'daki hoşgörüyü, "Kendilerinden ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, kimsenin dinine karışmazlar. Dinsel nefret bu kadar etkili olmasaydı Avrupa'mız kim bilir ne kadar mutlu bir yer olurdu!" sözleriyle dile getiren Motraye'nin on dört yıl süren seyahatinde Edirne'ye de yolu düşer. Osmanlı hoşgörüsü, eski payitahtta da mevcuttur. "Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi'den mürekkep" olan Edirne halkı şaşırtır Motraye'yi. Camiler, kiliseler ve havralar yan yana ve barış çindedir bu şehirde.

İngiliz seyyah ve yazar Annie Brasse, 93 Harbi sonrası Kurban Bayramı'nda Edirne'dedir. Savaşın büyük bir yıkımla çıkan Osmanlı'nın sarayı da yıkılmıştır. Brasse, savaşın geriye kalan saray kalıntılarından

söz eder kitabında. O muhteşem Selimiye'nin bahçesi, bir bayram sabahı şekerleme ve meşrubat satıcılarıyla, bayramlıklarını giymiş neşeli çocuklarla doludur. Şaşkıncıdır Brasse; çocuklar, savaşa inat bayram yaparlar. "Türk çocukları, yanlarındaki dev Rus askerlerine aldırmaıp salıncakta sallanıyorlardı." Evet, dev Rus askerlerinden korkmaz çocuklar. Çünkü bilirler ki basmaya başlayan zifiri karanlığin ardından güneş yine doğacaktır Türk yurduna.

Batılı gözler, önce merakla sonra hayranlıkla gözlemlemiş Edirne'yi. Ayasofya'ya meydan okuyan Sinan, ürpertimiş yüreklerini. Kâh üç koldan akan nehirlerimizle coşmuşlar, kâh saraydaki fiskeyide hülyalara dalmışlar. Gün gelmiş korkusuz Türk çocuklarına hayran kalmışlar.

İnsana iki zamanı da yaşatan Edirne; Selimiye'siyle, nehirleriyle, bedestenleri ve kervansaraylarıyla maziyi âtiye taşıyor. Zamana ve insana yenik düşen yapıları, modernizmin ruhsuzlaştırdığı insanları ise bu güzel şehri her geçen gün değiştiriyor. Büyük Fransız şair Baudelaire geliyor akıllara: "Eski Paris artık yok, ne yazık, bir şehrin şekli bir fâninin kalbinden daha çabuk değişiyor." Baudelaire'in Paris'e ağıdını söylüyor diller şimdiki de Edirne'de: "Eski Edirne artık yok, ne yazık!" Oysa Edirne öyle bir şehirdir ki: "Ölüm bile bu köşelerde başka çehreler takınır."





Seyyahlığın Dayanılmaz Ağırlığı ve Coğrafyamıza Seyahat

Hüseyin Özcan

Fotoğraf: Hakan Aşık

Bizde seyyahlık, Halk Edebiyatı'mızın Piri Pir Sultan Abdal'ın: "Seyyah olup şu âlemi gezerim Bir dost bulamadım gün akşam oldu." dizelerinde yazdığı gibi âlemi gezmek olarak algılanmış olsa da ulaşım ve iletişim imkânlarının günümüze göre çok daha sınırlı olduğu dönemlerde seyyahlar, son derece önemli görevler ifa etmişlerdir. O dönemlerin hemen hemen her seyyahını ve seyyahlığı biraz da kâşiflik olarak ele almak gerekir. O seyyahların kimi deve sırtında kimi at sırtında kimi yaya olarak gerçekleştirmişler yolculuğuna. Bazıları ise deniz yolunu tercih etmişler. Deniz yolculuğunun sonunda da yine at sırtı ya da yaya olmak düşecekler seyyahın payına.

Bazen bir ticaret insanı olarak çıkar karşımıza seyyahlar. Bazen bir donanmanın başında yeni kıtalar, yeni ülkeler

keşfetmeye çalışan bir komutan... Bazen bir diplomat... Bazen "seyyahlık" arzusunun gereği olarak bir köle, ya da ömür boyu hüküm giymiş bir mahkûm...

Bizde seyyahlığın geçmişi çok eski sayılmaz. İbn-i Batuta'yı saymazsak başlangıcının Evliya Çelebi ile olduğunu yazmak bile mümkün. Ahmet Mithat Efendi, "Ecnabilerin seyahatname adını verdikleri bir nesir vardır ki bundan alacağım hisseler çoktur. Bir şehre gitmeden gitmiş gibi görürsünüz. Oranın her şeyini öğreniyorsun. Velev ki orali olan bile istese göremez, bilmek istese bilemez." diye anlatır seyahatnameyi.

İslam kültürü içinde seyyahlığın piri ve en önemli seyyahımız İbn-i Batuta'dır. 1304 yılında Magrib'de dünyaya gelmiştir Batuta. Tarih boyunca Mağrip'e kadar çok seyyah çıkarmıştır ki yazılsa kitaplar almaz.



Fotoğraf: Hakan Aşık

Batuta'nın ömrünün büyük bir kısmı yollarda geçmiştir. Mağrip'ten başlayan yolculuğu Kahire'den, Mekke'ye, Bağdat'a ve Tebriz'e ulaştırır onu evvela. Sonra Hint Okyanusu üzerinden Doğu Afrika'yı dolaşır Batuta. Bunu Anadolu takip eder. Anadolu'nun arından bu kez kuzeye çıkar seyyahımız, yolu Kirim'a varır. O günün ulaşım imkânları düşünüldüğünde bu kadar bile aklın sınırlarını zorlar aslında. Ama Batuta yetinmez bu kadarla. Kirim'den sonra Konstantinopolis'e de düşer yolu. İçinde Hindistan'ı görmenin ateşi yanmaya başladığı için, Hindistan'a ulaşmak için yola düşer. Önce Maldivler'e gider, oradan Hindistan'a. Yeter mi yetmez, oradan Çin'e geçer. Çin'den dev bir adımla yola çıkar, istikamet doğduğu topraklardır, Mağrip'tir... Oraya da ulaşır, Mağrip'ten Valencia ve Granada'ya geçer... "İbn-i Batuta Seyahatnamesi" adı altında kitaplaştırır yirmi yedi yıl süren bu seyahatini Batuta.

Bir de Evliya Çelebi'miz vardır, hem seyyah hem diplomat hem de bir asker olan. 1611 yılında Kütahya'da dünyaya gelmiştir Evliya Çelebi. Babası Saray'ın kuyumcubaşısıdır. İyi bir eğitim almıştır ve Hafız-ı

Kur'an'dır Evliya Çelebi. İstanbul'dan çıktığı yolculuğunda Ermenistan'a, oradan Bulgaristan'a, oradan Romanya'ya, oradan Avusturya Macaristan'a ulaşır. Yetinmez, Baltık Ülkeleri'ne kadar gider. Döner; Anadolu'ya, İran'a Kudüs'e gider. Evliya Çelebi, tam elli yıl seyahat eder. Seyahat esnasında gördüklerinden "Seyahatname" adlı on ciltlik bir kitap ortaya çıkar. Bu iki büyük seyyah kadar olmasa da Kâtip Çelebi'yi de, Latif'i de saymak gerekir.

Seyyahlık Batı'da bizden çok daha yaygındır. Dikkat çekici olan husus, bizde olabildiğince sınırlı olan seyyahların sayısının Batı'da olabildiğince çok olmasındır. Özellikle de başta Anadolu coğrafyası olmak üzere Osmanlı coğrafyasında gezen seyyahların sayısı oldukça kabarıktır. Bu yazının da ana konusu da budur zaten. Bunun çok farklı sebepleri olmakla beraber, Anadolu'nun ve Orta Doğu'nun çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması önemli bir neden olsa gerek. Ayrıca Anadolu'nun Hindistan, Mezopotamya, Eski Mısır'a ulaşan yolların güzergâhı olması da bir başka neden olabilir. Sonuç itibarıyla bizim coğrafyamız tarih

boyunca Avrupa'sı seyyahların esas uğrağı, vazgeçilmez durağı olmuştur.

Osmanlı öncesi Batılı seyyahların içinde ve belki de başında, Tarihçi Herodot'u ve Ksenefon'u sayabiliriz. İlkinin çalışması, "Herodot Tarihi", ikincisinininki de "On Binlerin Ricadı" ismiyle kitaplaştırmıştır. Ksenefon, Sokrates'in öğrencilerindedir. Perslere karşı savaşmak üzere Anadolu'ya gelmiştir. Özellikle Trabzon ve Urfa bölgesini detaylı olarak yazmıştır. Bu iki önemli isme 1253-1255 yılları arasında Anadolu'dan gelip geçen ve daha çok Doğu Anadolu'yu anlatan Wilhelm Von Rubruk'da da dâhil etmek gerekir. Rubruk; "Moğolların Büyük Hanına Seyahat" adıyla kitaplaştırmış seyahatini.

Batı'nın en meşhur seyyahı Venedik doğumlu Marko Polo'dur şüphesiz. Tüccardır aynı zamanda. Kardeşleriyle birlikte çıktığı yolculuğunda bütün Akdeniz'i ve Karadeniz'i dolaşmıştır. Yetinmemiş, babası ve amcasıyla birlikte Timur'un torunu Kubilay Han'a mektup götürmek üzere Anadolu'dan, Mezopotamya'ya, İran'a, Türkistan'a gider. Pamir Dağları ve Gobi Çölü'nü aşarak Çin'e gitmiştir. Tam yirmi yıl sürer yolculuğu Marko Polo'nun ve 1251 yılında Venedik'e döner. Seyahatini anlatırken kimse inanmaz ona. Hatta deli diye bakarlar. Onun anlattıklarını birlikte hapis yaptıkları bir yazar arkadaşını kitaplaştırır.

Marko Polo kadar ünlü bir başka seyyah da İngiliz asıllı John Mandaville'dir. Mandaville'nin seyahati de tam otuz dört yıl sürer. Onu takip eden bir başka seyyah da İsveçli Sven Hedin'dir. Seyahatini "Ipek Yolu" adıyla kitaplaştıran Hedin'in Hayber Geçidi anlatışı olağanüstüdür. Onu takip eden ve seyahatıyla adeta bir hac rehberi yazmış olan François-René de Chateaubriand'dir. Chateaubriand, Paris-Kudüs hattında seyahat eder daha çok.

Osmanlı ve beylikler Anadolu'sunu ilk anlatan Batılı seyyah Hans Schiltberger'dir. Yıldırım Bayezid'le Niğbolu'da başlayan esareti içinde beraberlik, Ankara Savaşı'yla Timur'a, Timur'un vefatıyla oğulları Şahrüh, Miran Şah'a, onların vefatıyla Miran Şah'ın oğlu Ebubekir'le devam eder. Esareti bitmez seyyahın, daha sonra Karakoyunlu Devleti'nde devam eder; Karakoyunlu Kara Yusuf'un esiri olarak. Nihayet 1427

yılında serbest kalır. Yaşadıklarını 1451 yılında kitaplaştırır. Kitabın içeriği çoğunlukla Anadolu, Orta Asya ve Sibiry'a da dâirdir. Kitabı, matbaayı icat eden Gutenberg'in ilk bastığı kitaplardandır. O yılları bir başka seyyahı da Bertrandon Del La Broquiere'dir. La Broquiere, 1432-1433 yılları arasında görüldüklerini yazar ve "Denizaşırı Seyahat" ismiyle bir kitap oluşturur.

Fatih Sultan Mehmed döneminde, İstanbul'a gelen ilk Yahudilerden biri Isak Sarfati'dir. Onun ardından gelen pek çok Yahudi ailesi olmuştur. Onları temsilen özellikle İstanbul'u yazan bir seyyah da seyahatini "Bir Sefaradın Uzun Yolculuğu" ismiyle yayımlanan Gracia Mendes'tir.

Kuruluşumuzun erken dönemlerinde coğrafyamızı ilgilleyen ve gezen bir diğer Batılı seyyah, Benedikt Curipeschitz'dir. Curipeschitz de kendisinden yaklaşık 400 yıl sonra gelen Le Corbusier gibi Sırbistan ve Bulgaristan üzerinden gelir Osmanlı mülküne. Yıl, 1530'dur. O da seyahatini "Seyahatname Günlüğü" adıyla kitaplaştırır.

O tarihe yakın bir zaman diliminde coğrafyamıza gelen bir başka Batılı seyyah Busbeque'dir. Busbeque, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun elçisiydi aslında. Seyahatini, "Türk Mektupları" ismiyle kitaplaştıran ve daha çok Kanuni dönemi İstanbul'u ve Ege Bölgesi hakkında çok ilginç bilgiler veren Busbeque, aslında lalayı bizden alan ve Avrupa'ya tanıtan insandır. Busbeque, Edirne'ye de gelir o seyahatinde. Edirne'den söz ederken, "Pek gösterişli bir köprü olan Mustafa Köprüsü'nü geçtikten sonra Adrianople'a (Türklerin dediği şekilde Edirne) geldik. Şehir daha önce Oresta adıyla anılırdı. Maritza (Herbus) Nehri ile Tunca ve Arda Nehirlerinin birleştiği noktada kurulmuştur. Buradan itibaren adı geçen nehirler Ege Denizi'ne doğru kıvrılarak akar. Şehrin eski surlar içinde kalan kısmı pek büyük değildir ama geniş varoşlara sahiptir. Buralar da Türkler tarafından yapılan binalarla şehir çok büyümüştür. Burada bir gün kaldık." diye yazar.

Busbeque'den sonra gelen en önemli Batılı seyyah şüphesiz Polonyalı Simeon'dur. Busbeque'le çok yakın tarihlerde seyahat etmiş olan Simeon; Polonya'dan başlayan yolculuğuna Anadolu'da özellikle Ankara, Doğu ve Kuzey Anadolu'da devam eder. Simeon



Edirne'ye de gelmiştir ve Edirne için: "... Altı günlük yolculuktan sonra Edirne'ye vardık. İstanbul'dan Edirne'ye kadar uzanan yol tümüyle kaldırımla döşenmiş olup insan ve hayvanlar ayakları islanmadan yürürlerdi. Bundan başka her konak yerinde kâğır büyük mescitler, hanlar, odalar, hamamlar, misafirhaneler, hastaneler vardır. Bahçeler, selviler, çöşme ve nefis suların bulunduğu menzillerde, gönde iki defa pilav, yahni zerde ve iki fodla ekmekten ibaret yemek çıkar. Kervan bin kişilik de olsa buralarda konaklar ve herkes, hayvanlarda dâhil olmak üzere yer, iç, dinlenir, istediği zaman hamamda yıkanır, sonra yoluna devam eder. Yolda geniş ırmakların üzerinde atılmış yirmi, kırk ve hatta yetmiş gözlü kemeri taş köprüler gördük. Pek ünlü bir başkent olan Edirne, çok bereketli ve her bakımından bir bolluk yeri idi. Kentin etrafından geçen üç büyük ırmak, kente bolluk ve bereket getirir. Burada beş hafta kaldık. Yarım günlük bir alanı tümüyle kaplamış bağ ve bahçe ile çevrilmiş olan Edirne, hareketli bir ticaret kentidir." diye yazmıştır.

Coğrafyamızda konuk ettiğimiz bir başka Batılı seyyah da –çok bilinmez de- Don Kişot yazarı meşhur Cervantes'tir. Cervantes, 1575 yılında Türk korsanlarına esir düşer ve esareti beş yıl sürer. "Türklerin Esiri Cervantes" adıyla kitaplaştırır seyahatini Cervantes.

Bu dönemde coğrafyamıza gelen ve seyahatname yazan seyyahlarımızdan olarak Clavijo, Giovanni Maria Angiolo, Petrus Gyllius, Pedro de Urde, Malcom Schweigger, Friederich Seidel, General Miranda, Thomas Dallam, Stephan Gerlock, Tokmassa Berlete, Henry Christmast, Fresne Canaye, J. M. Mordhort, Mauel Serrano, Tephile Gautier, Joseph de Tournefort ve Franz Carl Endres de sayılabilir.

1500'lerin sonlarında coğrafyamızda gezmiş olan bir başka Batılı seyyah da Philippe Du Fresne Canay'dir. Canay Edirne'yi, "... Türk İmparatorluğu'nun ikinci kenti olan Edirne, büyük ve ticari bir kent olup Türk, Rum ve Yahudi halkı doludur. Oraya gelişimden az önce çaylar taşmış ve hemen hepsi de Yahudilere ait olan 6.000 kadar ev sular altında kalmıştı. Kentin biraz ötesinde bugününkü padişahın bir sarayı vardır. Padişah aynı zamanda kentnin hemen ortasında bulunan bir tepeliğin üzerinde çok büyük bir meblağla mal olacak bir cami yaptırmaktadır. Kentte Ali Paşa'nın yapırdığı kubbeli güzel bir bedesten, Rüstem Paşa'nın yapırdığı muhteşem bir kervansaray vardır. Bunlardan başka bazı eski kule, sur ve kilise kalıntıları görülmektedir. Burada deri boyamak işi çok ilerlediği için eyer, dizgin ve diğer donanımı yapan usta işçiler çalır." ifadeleriyle anlatmıştır.



Fotoğraf: İsmail Ayık

1600'lü yılların bir başka Batılı seyyahı da, Balkanlardan gelerek İstanbul ve Amasya'ya kadar uzanan Hans Dernschwam'dır. Onun da seyahati "İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü" olarak kitaplaştırılmıştır.

1605 yılında Paris'te doğmuş olan Jean Baptiste Tavernier de ülkemize gelmiş olan bir başka Batılı seyyah'tır. Tavernier, başta Anadolu olmak üzere İran'a doğru da yolculuk yapar. Onu daha çok Ege Bölgesi üzerinde yazan Şarkiyatçı, Jean Thevenot takip eder.

Bu dönemin bir başka Batılı seyyahı da Chevalier d'Arvieux'dur. Arvieux Edirne'ye de gelmiş ve Edirne anılarını: "... Edirne'de eski Adrianopolis'ten yalnız bir kısım sur harabeleri ve halen haphişane olarak kullanılan birkaç kule kalmıştır. Kent birkaç mil kadar çevresiyse bir santur (harpe) şeklinde olup pazar, bedesten, hamam ve diğer umumi binalara mahsus

İstanbul kadar geniş bir yeri yoktur. Kentin binalarından en muhteşemi olan Selimiye Camisi'nin minarelerinden birinin üst üste üç merdiveni vardır ve üç kişi birbirini görmeden fakat konuşarak onlardan inip çıkabilirler. Padişah sarayı, sur içinde çok yüksek ve sık ağaçlar arasında gözden saklıdır. İçerisinde giremediğim bu saraydan, kurşunla örtülü bir köşkün üst kısmını görebiliyordum ki bunun tepesinde, bir galeri ile çevrili mermer bir havuzun içinde bir fişkiye vardı. Bu galerinin üzerinde bulunan diğer bir köşk de binaya sıvri bir şekil veriyordu. Su köşke kadar rahatça yükseliyordu. Çünkü saray çok alçak bir yerde olup su, çok güzel ve iyi bakılmış su kemerleriyle civar bağlardan getirtiliyordu." ifadeleriyle yazmıştır.

Osmanlı coğrafyasına gelen Batılı seyyahlar sadece erkek seyyahlar değildir. Hanım seyyahlar da gelmiştir ki bunlardan biri belki de ilki Julia Pardoe'dir. Pardoe,



Fotoğraf: İsmail Ayık

seyahatnamesini gravürlerle süslemiştir. Bir diğer bayan seyyah da Elizabeth Craven'dir. Craven'i eşine ve annesine yazdığı mektuplardan oluşan seyahatnamesiyle Lady Emelia Hornby takip etmiştir. Lady Montegu ise başta Edirne olmak üzere coğrafyamızın bütün güzelliklerini doğru olarak anlatan bir başka batılı hanım seyyahlardandır.

1700'lerde coğrafyamıza gelen Batılı seyyahlar içinde A. de Motraye'dir. Motraye, 1707 yılında Edirne'ye de gelmiştir. Motraye, Edirne için şu ifadeleri kullanmıştır: "... Edirne'nin en dikkate değer yapıları camiler, bedestenler ve hamamlardır. Camilerin içinde en önemlisi, minareleri 12 mil uzaktan görülen Selimiye Camisi'dir. Bu caminin muhteşem ve göz alıcı güzellikle olan mahfilinin dehlizlerini ve çevresindeki galerileri tutan sütunlar granit, somaki gibi nadir taşlardır. Mahfilin ortasında abdeste mahsus olmak üzere beş madhali vardır. Kurşunla örtülü on iki kubbeden ortadaki hayret edilecek derecede cilalı sütunlara istinad etmektedir. Bu mükemmel binanın dört köşesi dört minare ile süslenmiştir. Minarelerden biri üç kat merdiveniyle fevkalade bir şeydir. Çünkü bunlardan çıkıp inenler şerefeye varınca kadar birbirini görmezler. Selimiye'den sonra güzellik bakımından ikincisi Yeni Cami'dir. Bunun yirmi kubbesi, dördü verd'Antico olmak üzere birçok güzel sütunu vardır. Camiinin mahfilini çevreleyen 50 kubbeli dehliz,

nadir mermerden birçok sütuna dayanmaktadır. Mahfilin içinde zarif bir çeşme vardır. Eski Cami denilen diğer bir caminin mahfilı yoktur. Fakat binayı çevreleyen sütunlar ona azametli bir sadelik vermektedir. Caminin vakfı olup yakınında bulunan Bedesten, bence Türkiye'nin en büyük, şirin bedestenidir. Kemerli damı ve büyük sütunlara istinaden bu bedestenin içinde türlü ve kıymetli eşya ile dolu 200 kadar dükkân vardır. Edirne'nin Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi'den mürekkep hayli çok nüfusu vardır. Şehrin civarındaki birçok güzel bağda bol miktarda beş altı cins nefis kavun yetişir. Üzümün okkası üç akçe olan Edirne'de hayat, İstanbul'dan yarı yarıya ucuzdur."

1770 yılında İstanbul'a gelmiş olan bir başka Batılı seyyah da Baron de Tott'tur. Kendisi Fransa'ya sığınmış olan bir Macar ailesinin çocuğudur. Paris'te topçu mühendisliği eğitimi gördükten sonra İstanbul'a Fransız elçiliği tercümanı olarak gelmiştir. Daha sonra Kırım Hanlığı'nda konsolosluk yapan Tott; döndükten sonra İstanbul'da topçu ve mühendislik okullarının kurulmasını sağlamıştır. Tott, seyahatini "Türkler" adıyla kitaplaştırmıştır.

1790'larda ülkemize adım atan bir diğer Batılı seyyahımız da G. A. Oliver isimli bir Fransız devlet adamıdır. Bu seyahati için esas olarak Fransa tarafından

görevlendirilmiştir. Seyahati, "Oliver'in Türkiye Seyahatnamesi" isimyle kitaplaştırılmıştır.

Hem asker hem seyyah olan bir başka Batılı seyyah Sir Henry Woods'tur. Woods, Osmanlı donanmasında kırk yıldan fazla görev yapmıştır. Bir başka Batılı asker seyyah da Moltke'dir. Seyahatnamesini "Türkiye Mektupları" adıyla yayımlamıştır. Moltke, Edirne'ye de gelmiş ve bu seyahatnamesinde Edirne'yi: "... Küçük kilavuzumuza bol bahış verdikten sonra hâlâ süren yağmur altında yolculuğumuza devam ettik. Fakat daha öğle vakti sefil bir köyde (Hasanbeyli köyü) kalmaya mecbur olduk. Çünkü Tunca'ya akan kolların birini geçmeye imkân yoktu. Ertesi sabah su biraz alçalınca bir geçit yerinden geçtik, fakat yük atmız eşyamızla birlikte Irmağ düştü, neredeyse sürüklenip gidecektik. Yollar bataak haline gelmişti, nihayet Edirne'ye vardığımız zaman kervanımızın pek acikli bir görünüşü vardı. Bütün Türk şehirleri gibi Edirne'nin de dışarıdan görünüşü pek güzeldir. Güneş çarşıyı bir vadide, muazzam ağaç kümelerinin ve kıvrım kıvrım akan nehir kollarının arasında kubbeleri ve minareleri, surları ve kuleleri, alçak kırmızı damllardan bir kargaşalığın üzerinden yükselir, bunların arasında açık yeşil ağaçlıklar ve yüksek kara serivler göze carpar. Muazzam Sultan Selim Camii dört narin minaresiyle en yüksek tepede, şehrin üzerinde yükselir. Fakat Tatar'ımız bizi acele etmeye zorladı ve Rusçuk'tan ayrılışımıza onuncu sabahı eteklerinde bir gümüş çizgi ıslıdayan, uzak bir dağ sırasının arkasından güneşin doğduğunu gördük." ifadeleriyle anlatmıştır.

Ünü sınırlanmış aşım bir başka Batılı seyyah da daha çok çocuk edebiyatına yaptığı hizmetlerle tanınan Edmond de Amicis'dir. Coğrafyamıza gelen bir başka meşhur seyyah da ünlü Rus yazarı Aleksandr Sergeyevič Puşkin'dir. Puşkin, seyahatın daha çok şair ve roman yazdığını: "Yüzbaşının Kızı" romanını hemen herkes bilir. Seyahatini, "Erzurum Seyahatnamesi" adıyla kitaplaştırmış olan Puşkin: "Asya ihtişamı... Bu söz herhalde fakir şövalyelerin çıplak duvarları ve kalelerinin meşe koltuklarını birakıp Haçlı Seferleri'ne çıktıkları, ilk kez güzel divanları, alaca halları ve sapsarı renkli süslemeleri hançerleri gördükleri zaman doğmuştur... Avrupalı korkulandıktan büyük bir utanç duydum." diye yazar adı geçen seyahatnamesinde.

Bir diğer meşhur seyyahımız Nerval'dir. Nerval, yıllarca İstanbul'da yaşamış bir ailenin çocuğudur. Özellikle 19. yüzyılı sonları İstanbul'u yazmıştır. Yüzbaşı Frederick Burnaby de "Küçük Asya Seyahatnamesi"yle bu kervana katılmış bir başka seyyahımızdır. Aynı dönemde konuk ettiğimiz bir başka seyyah da Pierre Loti'dir. Pierre Loti, İstanbul ve Boğaziçi'ni anlatır, yazdığı Azyade ve Hayal Kadınlar adlı eserlerinde. Bir başka Fransız seyyah olara da La Baronne Durand De Fontmagne'ı ve Franz Von Werner'i saymak gerekir. Werner, Murat Efendi ismini kullanır. Ayrıca Friedrich Sarre ve Clement Huard'ı da yazmak gerekir.

1800'lerin bir başka Batılı seyyahı da Robert Walsh'dir. Onun yanında Blasco Ibanez, Franciz Marion Crawford, Jean-Baptiste Tavernier, Edward Raczyński, Pierre Tchihatchev, Aubrey Herbert, Ubucini, Mark Sykes, William M. Pickthall, Lui Ramber, P. A. Dethier, C. C. Carbonnato, Baron W. Wratislaw, Mrs. Max Müller, Jules Laurens, Charles Ryan, Josephus Grelot, James Barton, Dorina Neave, George William Howard, James Ellsworth De Kay, Henry Blount, Jerard Maclean, Dr. William Wittman ve James Baillie Fraser de sayılabilir. Fraser Edirne'yi, "Edirne, Avrupa Türkiye'sinin merkezinden sonra gelen en büyük kentlerinden biridir. Alçak tepeler arasında yüksek bir alana, Meric'in zengin vadisine kurulmuştur; tarlalar, meralar ve bahçelerle çevrelenmiştir. Pek çok camii vardır, minareleri kırmızı damlı evleri arasında hoş bir görünüm arz eder. Birkaç çarşı vardır, bunların olağanüstü bir zelliğine rastlamadım. Çarşıları gezerken ilğimi çeken bir nokta, çok çeşitli gelenekleri olan değişik insanlara rastlamam oldu. Özellikle Rumlar ve dükkânlarda satış yapan sevimli Rum kadınları güzel bir görüntü sergilemekteydi. Kentte 17.000 ev, 85.000 nüfus vardı. Çoğunluğu ticaretle uğraşıyordu. 1828 Rus işgali sırasında nüfusun ticaretle uğraşanları azalmış, fakat çimdilerden bunların yeniden çoğalmakta olduğu görülüyor: 'şeklinde betimlemiştir.

Fraser'den sonra Edirne'yi anlatan bir başka seyyah da Annie Brassey'dir. Brassey Edirne için, "ilk ziyaretimizi, doğu çarşıları içinde en fazla yerel renge sahip olan Ali Paşa Çarşısı'na yaptık. Yüz metre uzunluğunda ve oldukça yüksek olan çarşı, yerleşik satıcıların işgal ettiği küçük dükkân sıraları yanında, turkuaşlar, hallar ve



işlemeli kumaşları satan Acedler, halılar, perdeler ve işlemler satan Balkanlılar, mallarını elden çıkarmak için hemen hemen her yerde dolaşan madrabazlar gibi seyyar satıcılara ayrılmış meydanlar içeriyor. Burada böyle bir yerde görülmeleri insanı oldukça şaşırtan Fransız satiller ve mücevherleriyle dolu tezgâhları da rastlıyoruz. Ana caddenin sonunda neredeyse harabe halinde kare bir kule ve en azından geçen yıla değin Türkiye'nin ilgi çekici köşelerinden biri olan Eski Saray'ın kapısına giden bir köprü var. Bu saray, Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak dönemlerinde yapılmış ve bu türün ayakta kalan tek anıtıymış. Ne yazık ki 17 Ocak 1878'de yan tarafa depolanmış olan cephaneleri Bulgarların elinden kurtarmak için patlatmak isteyen Türkler tarafından kazara tahrip edilmiş. Eski Saray'ın kulesi bir yıkıntı yığından ibaret, yalnızca dış merdiveni ve mermer iç avlusu kalmış. Valide Sultan'ın hamamı da yok olmuş, büyük kapısı ise hâlâ ayakta. Fakat Sultan'ın önemli konakları kabul ettiği yandaki küçük bina tamamen içten yıkılmış ve arta kalan birkaç parça bile süslemelerinin ne kadar güzel olduğunu göstermeye yetiyor. Daha sonra bizi götürdüleri II. Selim Camii dünyanın en güzel camisi. Kubbesi, Ayasofya'ninkiler gibi güzel mozaiklere sahip değil fakat ondan daha büyük. Bu yapıda harika Aced çinileri, koyu ve açık mavî

bir fon üzerine en güzel doğu stillinde yazılmış ve nefis desenli Aced bordürleriyle süslenmiş Kuran'dan parçalar bulunuyor. Ortada yer alan taştan yontulmuş tek lale caminin yerinin, sahibinin halifeye biriktirdiği bir lale bahçesi olduğunu hatırlatıyor.

Kurban Bayramı olduğundan cami avlusunda herkes oyun, salınca gibi eğlencelere dalmış; her yer şekerleme ve meşrubat satıcılarıyla doluydu. Bayramlıklarını giymiş kalabalık son derece canlı ve neşeli görünüyor, Türk çocukları yanlarındaki dev gibi Rus askerlerine aldırmayıp salıncakta sallıyorlardı. Dışarıda duvarlara dayanmış mütecciler sabırla günlük yiyecek dağıtımını bekliyordu. Çocuklar bile bağırarak ve yakınımtan vazgeçmişlerdi; sakin, hareketsiz ve kayıtsız oturmuş bu çocukları genç satıcılar zannedebilirsiniz. Farklı uyruklardaki bu insanların nasi da kolayca kaynaşmış ve bu dar, pis ve kalabalık sokaklarda yana yana rahatlıkla yaşayabiliyorlar. Dikkatimi çekti." şeklinde yazmıştır.

20. yüzyılın başında Anadolu'ya gelen Batılı seyyahımız, Grace Ellison'dur. Willy Sperco da seyahatini "Yüzyılın Başında İstanbul" adıyla kitaplaştıran bir diğer seyyahımızdır. Frances Kinsley Hunchison da



1908 yılında otomobile gezer Balkanları.

Bir başka edebiyatçı, folklor araştırmacısı ve seyyah Macar İgnac Kunoş'tur. Kunoş; Plevne Türküsü'nü derleyen kişidir. Bir başka Macar seyyah da Bela Horvath'tır. Horvath 1913 yılında ülkemizde seyahat eder. İstanbul ve Ankara üzerinden Nevşehir, Niğde, Konya ve Karaman'a kadar uzanır. Seyahatini "Seyahatname" adıyla kitaplaştırır. Ayrıca Knut Hamsun, Hans Christian Andersen, Samuel Ben David Yemşel, Lamartin, Hammer, Arminius Vambery, Adolphus Slade, Anatonie Galand, Gústave Flaubert, Theophile Gautier, William Kinglake, Karl Donitz, Srisurang Poolthurya, Claude Farrere, Grace Mary Ellison, Toynbee, Stephane Lauzanne, Herman Melville, M. V. Frunze, Frederich Courteney Selous, Bertrand Bareilles de 1900'lerde coğrafyamızda seyahat eden diğer seyyahlarımızdan bazıları olarak sayılabilir. Bir de Amerikalı Ernest Hemingway sayılmalıdır. Hemingway, Edirne'ye de gelmiştir ve Edirne ile ilgili tespitlerini, "Doğu Trakya'nın Hristiyan halkı, bitmek bilmeyen, karmaşık bir yürüyüş düzeni içinde Makedonya'ya doğru yolları arşinliyor. Edirne üzerinden Meriç Nehri'ni aşan ana kol, 20 mil uzunluğunda. Öküzlerin çektiği kağı arabalarından, çamura bulanmış binek hayvanlarından, yorgun insanlardan, kadınlardan ve çocuklardan meydana gelen, 20 mil uzunluğunda bir kuyruk, yatakları

başlarında, yağmur altında, körlemesine yürüyorlar. ... Yunanlıların giriştiği büyük askeri serüvenin sonu bu..." diye anlatır.

Bugün gezmek, seyahat etmek düne göre çok daha kolaylaşmış durumdadır. Bir zamanların olağanüstü hali sayılan seyahat etmek ve seyyahlık bugün nerdeyse sıradan bir durum olarak algılanmaktadır. Seyahatlerin kolaylaşması ve çokluğu hacimli seyahatnamelerin ortaya çıkmasını sağlamamış olması da ayrı bir muamma garip bir dilemmadır.

Yukarıda isimlerini yazdığımız seyyahların ortaya koydukları çalışmaların kıymeti ve önemi, yaşadıkları dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde daha doğru anlaşılacaktır. Elbette seyahat nedenleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Bizim coğrafyamız, seyyahlığını esaret içinde sürdüren Schildberger'den günümüze kadar birçok seyyahın ilgisinin merkezi konumunda olmuştur. Şüphesiz bu seyyahların birçoğu için Edirne, çok farklı anlamlar taşıyan bir mekân olmuştur. Yazımızı Albert Camus'un sözleriyle noktalayalım: "Aynı zamanda yüksek ve ciddi bir bilim de olan yolculuk, bizi kendimize geri getirir."

Güzel yolculuklarınız olsun...





Araştırma

Edirne'deki Beylerbeyi Camii

Hakan Akıncı

Şehir merkezinden Sarayıç'i'ne giden Saraçhane yolu üzerinde 1429 yılında II. Murat döneminde önce Tırhalı Beyi sonra da Rumeli Beylerbeyi olan Sinaneddin Yusuf Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yapının bulunduğu yeri Dr. Rifat Osman Edirne Evkaf-ı İslamiye Tarihi Camiler ve Mescitler isimli eserinde, "Hükümet dairesi önünden Sarayıç'i'ne doğru giden caddede büyük küçük evler ile harap veya yıkılmış mescitlerin harabeleri arasından geçerek sıvalan dökülmüş pembe duvarlı Beylerbeyi Hamam'ına ve solunda çatısı yıkılmış Gülabıçlar Mescidi köşesinde birkaç çatal yola ayrılır. Bu yollardan ortadaki ziyaretçileri dört tarafı tuğla duvarla sınırlanmış bir kabristanın köşesine ulaştırır. Bu mezarlığın ortasında çatısı yıkılmış, pencerelerine kadar içeri insan eliyle tahrip edilmiş muazzam bir türbe harabeleri üstünlüyle göze çarpar. Bu kabristanın güneybatısında bir tepelik üzerinde minaresi kavalı, külahsız kalmış; zamanla

cephesinin sıvaları ve taşları dökülmüş olarak Beylerbeyi Camii vardır." ifadeleriyle tarif etmiştir.

Hibri Abdurrahman Çelebi, Enisül Müsamirin isimli eserinde 1429 tarihli bir vakfiyede Mir-i miran Yusuf Paşa (Mir-i miran Sinaneddin Yusuf Paşa) isiminin geçmesinden dolayı yapının banisinin Yusuf Paşa olduğunu söyler. Osman Nuri Peremeci, Edirne Tarihi isimli eserinde, "Beylerbeyi Camii bir kubbeyle yarım kubbeden mürekkep, gayet diilber güzel bir camidir. Şimdi yıkılmış olsa da burada bir de medrese bulunmaktaydı." demektedir.

Dr. Rifat Osman ise yapıyı mimarî açıdan Gazi Mihal Camii ile karşılaştırmıştır. Buna göre "Beylerbeyi Camii, Gazi Mihal Camii'nin birkaç metre küçük halidir. İki caminin cümle kapısından girildiğinde mabedin içerisi



dikdörtgen olup mihrabi ekberinin söz konusu kapıdan mihraba doğru uzandığı ve evvela ondan büyük ve ondan sonra mihrab üzerinde küçük birer kubbeyle çatının oturtulmuş olduğu görülür. Gazi Mihal Camii'nin ve Beylerbeyi Camii'nin birbirine benzer inşa edilmiş olmasından dolayı tabiri olarak tabhaneleri ve minarelerinin vaziyetleri de tamamen benzerdir. Edirne camileri üzerine bir kitap yazan Alman mimarlardan meşhur Gortli, Beylerbeyi Camii'nin mihrabı üzerindeki içbükey dilimli yarım kubbeyi övmektedir. Beylerbeyi Camii'nin birinci kubbesi bacalı olduğu halde Gazi Mihal Camii'nde bu yoktur. Gazi Mihal Camii'nin kubbesi altında korunmuş ve kapatılmış bir sayfiyesi olduğu halde Beylerbeyi Camii'nde bu kısım asil olarak yapılmamıştır. Daha sonraları sonradan yapılmış eserlerden olarak 1261'den (Miladi 1845) sonra inşa ve ilave edilen aşıp bir sayfiye sundurmasını, sabık Evkaf Müdürü Sadreddin Bey yıktırmıştır. Bu sayfiyenin yıkıtılmasıyla birlikte kuzeye bakan cephe duvarı taşların derzleri Horasan eski işçiliği ile yapılmamış olması, söz konusu cephenin yağmur sularının tahribatına sebep olmuştur. Sadreddin Bey'in yeniden

canlandırma sebebini hazırlamadan sundurmayı ortadan kaldırması hususundaki acelesi tenkide layıktır.

Caminin sağ ve sol tarafında birer tabhanesi bulunur. Sağ taraftaki tabhane Halveti tarikatında bir dergâh kabul edilmiş ise de senelerden beri harap olup burada ayın yapılmamaktadır. Camii-i şerifin minaresi, şerefeden yukarı kaval ve külahı 26 Temmuz 1328 (M. 1910) depreminde yıkılmıştır.

Caminin kubbesindeki kurşunla sakatlıkları kubbe ve kemer ayaklarının islanmalanına sebep olduğundan bu nefis eser harap olmaktadır. Edirne valilerinden Celal Paşa, bu camii-i şerifi 1235 (M. 1819) tarihinde tamir ettirmiş ve aşağıdaki tarih, kapısının üzerine taşınmış ise de kıymet bilmez birisi tarafından kireçle badana ettirilerek kısmen yok edilmiştir.

Tarih:
İşbu camii'le bu medrese müsarur-i derh ile Kalb-i âşik gibi olmuşdi harâba rü-nümâ Eyledi himmet Celâleddin Paşa ta'mirine Talibân oldı bir cây-i ferahza hoş-nümâ



İde hakk sa'ilerin sa'yını dâreyinde kabûl
Sâhib-i hayrın dahî şâdân ide rûhün Hudâ
Geldi bir ahû çem dedi Cedadî tarihin
Muhkem oldi mir-i mirân camî'î şimdi dilâ
Sene: 1325 (M.1819)"

Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğüne yapılan yenileme çalışmaları sonucunda cami, cemaatine hizmet eder durumdadır. Caminin hemen karşısında tuğla duvarlar ile çevrili geniş bir kabristan vardır. Kabristanın ortalarında sekizgen planlı kesme taştan yapılmış bir türbe yapısı bulunmaktadır. Üzeri pencerelerin yarısına kadar yıkılmış durumdadır. Türbenin kapısı çift bademler ve bitkisel motiflerle bezelidir. Türbenin içerisinde mihrabı bulunmaktadır.

Yapının güney duvarının dış cephesinde silmelerle dikdörtgen biçiminde çerçevesiz sivri kemerli niş, turkuaz sırlı ve sırsız tuğlaların örgüsüyle oluşan baklava dilimi şeklinde geometrik desenlerden oluşan bir yüzeye sahiptir. Kompozisyonu meydana getiren tuğlaların bir bölümü dökülmüş, sırlı yüzeylerden de üst kısımda çok az bir kısım kalabilmiştir. Günümüzde türbenin içler acısı durumu çevre halkı ve ziyarette gelen misafirler tarafından üzüntü ile karşılanmaktadır.

Dr. Rifat Osman adı geçen eserinin 103. Sayfasında, "Bu türbenin halk arasında İncili Çavuş'a ait olduğu söylentisi yaygındır." demektedir. Günümüzde içinde barındırdığı eşsiz güzellikteki mezar taşlarının varlığından dolayı bir açık hava müzesi konumundaki hazire, gerçek anlamda bir mezarlık üzerinde ayakta kalabilmiş sayılı hazirelerden biridir.

Araştırma



1886 Senesinde Edirne Şehri

Haluk Kayıcı

Edirne'de Osmanlılar döneminde yayımlanmış olan süreli yayınlardan birisi de kurucusu Asaf Bey olan ve Hayri Efendi Matbaası'nda basımı gerçekleştirilen "Şüle-i Maârif"tir. Rûmî 1302, Mîlâdî 1886 senesinde yayımlanan bu risâlelerin ilk dört sayısı içerisinde Asaf Bey tarafından Edirne şehrine dâir "Edirne Hakkında Mâlûmat" başlığı ile seri bir yazı dizisi yayımlanmıştır. Edirne tarihi ve coğrafyası ile birlikte 1886 Edirne'si hakkında da bilgi veren bu yazılar, eski yazıdan (Osmanlı Türkçesi) çevirisi yapılarak sadeleştirilmiş ve yazımiza eklenmiştir.

Edirne Hakkında Mâlûmat'

Edirne şehri, Osmanlı'nın Avrupa'da bulunan memleketleri içerisinde Selanik'ten sonra en büyüğü olup mevki-i coğrafyası 58 derece 30 dakika doğu ve 40 derece 45 dakika kuzeydir. Edirne'nin ne vakit ve kimin tarafından kurulduğuna dâir eşaslı bir mâlûmat

bilinmemektedir. Eski ismi Oriyeste iken Adriyan nâmindaki kral tarafından bazı binaların ilâvesiyle genişleyip güzelleşen şehre bu kralın ismine nispet edilerek Andrenopoli denilmiş ve buğu nde ecebî lisânında bu nâm ile meşhûrdur.

Edirne şehri, Sultan (I) Murad Hüdâvendigâr zamanında Hicrî 763'te (1361) Lala Şâhin Paşa kumandasıyla sevk olunan ordu marifetiyle Rumlardan alınarak Osmanlı Devleti'ne ilhâk edilmiş ve Sultan Murad, Edirne şehrinin ikinci pâ-yi taht kabul etmiştir. Edirne şehri, Rumeli-i Şarkî'de vâki Kalofer Balkanları'ndan doğan Tunca ve Bulgaristan'da bulunan Samakov'dan çıkan Meriç Nehirlerine nâzır bir tepe üzerine kurulmuş, dört bir tarafında bağ ve bahçeler mevcuttur.

Yukarıda bahsi geçen nehirler üzerine yapılmış gayet büyük ve kâr-gir köprüler vardır ki dayanıklılık ve

mimârileriyle hâiz oldukları nefâset her gören tarafından takdir edilir. Toplam yedi adet köprü olup en büyüğü Bizans döneminde yapılan ve sonradan Bursa fâtihî olan ve devlet-i ebed-müddete pek çok hizmette bulunan Gâzi Mihal Bey'in ismini taşıyan köprüdür ki Yıldırım Mahallesi ile şehir arasındadır. Uzunluğu 758, genişliği 8 metredir. Diğerleri ise "Eski", "Yeni", "Yalnızgöz", "Saraçhane", "Bönce", "Saray" isimleriyle bilinen köprülerdir.

Edirne'de hâlen 1 hükümet konağı, 3 kişi-la hümâyûn, 1 zirâat ve ticâret mektebi, 1 idâdî ve 1 askerî rüşdiye mektepleri, 1 redif deposu, 19 karakolhâne, 32 zahire anbarı, 1 bal ve 1 un kapanı, 165 câmi, 15 mescid, 17 tekke, 1 dârü'l-hadis, 5 imâret, 17 medrese, 3 kütüphâne, 2 muvakkithâne¹, 18 kilise, 12 havra, 60 mektep, 2 hastahâne, 11 sebîl, 174 çeşme, 27 hayrat kuyu, 4 havuz, 2 su terazisi, 1 bedesten, 5 buzhâne, 32 debbâğhâne², 15 eczâhâne, 4 nişastahâne, 13 müskirât (alkollü içkiler) ve 1 reji duhân (tütün) fabrikası, 3 kirââthâne, 25 mey-gede (meyhâne), 11 hotel, 60 han, 23 hamam, 110 fırın, 432 mağaza, 5 ateş, 88 bâr-gîr (beygir) ve 7 sal değirmeni, 3 umûmî ve 250 ahâlî bahçesi, 3132 muhtelif dükkân ve 10250 hâne, 2 kâr-gîr çarşı, 1 yangın kulesi, 2 gazino ve 125 kahvehâne vardır.

Şehrin nüfusu, yapılan son sayıma göre 54.549 olup bunların 23.000'i İslam, 17.000'i Rum, 2.900'u Bulgar, 3.558'i Ermeni, 46'si Katolik, 45'i Protestan ve 8.000'i Yahudî'dir.

Çarşılardan birincisi Abacılar başındaki meşhûr Ali Paşa çarşısıdır. Uzunluğu 450 ve genişliği 8 metreden ibârettir. 6 kapısı ve 211 dükkânı vardır. İkincisi Sultan Selim (Câmîi) civârında Arasta Çarşısı'dır ki uzunluğu 255 ve genişliği 8 metre 9 cm olup 4 kapısı ve 127 dükkânı vardır. Ali Paşa Çarşısı'nda çeşitli mensûcât ve züccaciye ürünleri satılır. Arasta Çarşısı'nda da her çeşit haffîfâfiye bulunur. Şehirde bulunan câmilere den ziyâde sayanı Sultan II. Selim'in binâ ve ihyâ gerdeleri olan Sultan Selim Câmîi'dir. Bu câminin mimârî meşhûr Mimar Sinan'dır. Üçer şerefeli olmak üzere 4 minâresi vardır. Bu minârelerden ikisinin şerefelerine çıkacak yolları başka başka olduğu hâlde, müezzînler inip çıkıtıkça diğeri görmemesi için gayet zanâatî bir şekilde yapılmışlardır.

Şerefelerine çıkan yolları ayrı olan minârelere, yalnız câminin harem yönündekilerdir. Kible tarafındaki minârelerin yolları ise birdir. Bu minârelerden doğu tarafında olan minâreye Hicrî 1023 (1614/1615) ve batı tarafındaki minâyeye de Hicrî 1025 (1616/1617) tarihinde yıldırım isâbet etmiş ve yeniden inşâ ettirilmiştir. Mimârî mahâretinden dolayı bu dört minâyeye şehrin dışından birçok noktalardan bakıldığına emî nûrânî amûd (sütun, direk) hâlinde müşâhede edilir.

Bu mübarek câminin içine girildiğinde etrâfında 8 adet pâyesi olduğu hâlde bir büyük kubbe görülür ki gerek inşâ ve gerek üzerine örülen nakışın manzara-i dil-rübâ'sı gerçekten hayret-bahş'tır. Bahsedilen pâyeler, duvarlara pek yakın yapıldığından dikkatte bakıldığına diğer câmilerdeki gibi görünmez. İstanbûl'da Süleymaniye Câmîi'nde ki türbe-i mahsûsasında medfûn olan Mimar Sinan'ın, hayatının son yadigarı olan bu câmiyi görüp de hayran olmanın hakikaten kabul değildir. Tarif ve tavsifatından aciz olduğumuz bu câminin ittisâlinde bir de kütüphâne yaptırılmıştır ki bugün içerisinde Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sonradan hediye ettiği kitaplar ile 5.000 cilde yakın kitap mevcuttur. Câminin Hicrî 975 (1567/1568) senesinde cennetmekân Sultan II. Selim Han'ın gazino yapımına başlanılmış, Hicrî 982 (1574/1575) senesinde yapımı tamamlanmıştır.

II. Murat'ın Hükümet Konağı Caddesi'nde yaptırıldığı Üç Şerefeli Câmîi' için Selimiye Câmîi'ne muâdildir denilse mübâlağa olmaz. İki sütun üzerine binâ olunup büyük ve küçük dokuz adet kubbesi vardır. Büyük kubbe ile dört tarafında olan küçük kubbelere ortasına ayrıca kemerler ve her iki kemerin arasında da birer küçük kubbe yapılmıştır. Bu câminin biraz başıte yapılmış kendisine mahsûs olarak başka bir rûhâniyet verir. Dört minâresi olup birinin üç ve birinin iki ve diğer ikisinin birer şerefeleri vardır. Ve üç şerefeli olan minâresi dahi burlmalı ve gayet sanâtî bir tarzda inşâ olunmuştur.

İslâm memleketlerinden bundan evvel üç şerefeli olarak minâre inşâ olunmadığından dolayı nâmî Üç Şerefeli kalmıştır. Binası Hicrî 841 (1434/1438) tarihinde başlanılmış olup Hicrî 851 (1447/1448) senesinde yani on senede inşâatı bitirilmiştir. Yalnızgöz Köprüsü civârında ve Tunca Nehri'nin sahasında bulunan Bayezid Câmîi

bir büyük kubbe üzerine olarak Hicrî 893 (1487/1488) tarihinde binâ olunmuş olup birer şerefeli olmak üzere iki minâresi vardır. Bânisî Sultan II. Bayezid Han'dır. Ayrıca câminin iki tarafına medrese, imâret, dârü's-şifâ ve hamam yaptırılmıştır.

II. Murat'ın yaptırdığı ve kendi adı ile anılan Muradiye Câmîi iki kubbeli ve bir minârelidir. Bir de fukarâ için imâretî vardır. Muradiye İmâret'inin vakfî pek çoktur. Bu imâretin zarif birer minâresinde çevresindeki hânelerde yaşayan halk da fayda görürdü. Burası, Hicrî 839 (1435/1436) tarihinde Mevlîhâne olarak yapılmış daha sonra câmi olarak kullanılmıştır.

Eski Câmîi, Yıldırım Bayezid vakâsından sonra Edirne'de padişah olan oğlu Emir Sultan tarafından yaptırılmaya başlanmıştır. Yerine gelen Musa Çelebi zamanında inşâatı ilerlemiş ve nihâyet Çelebi Sultan Mehmed Han döneminde Hicrî 819 (1416/1417) senesinde câmi ibâdetle açılabilmiştir. Dört büyük ökme taştan direk üzerine dayanan, üç tarafında dokuz ve dışarısında dört kubbesi olup kare şeklinde inşâ olunmuştur. Biri bir ve diğeri iki şerefeli olmak üzere iki minârelidir.

Hicrî 1159 (1746/1747) tarihinde Üç Şerefeli Câmîi yakınında başlayarak Saraçhane, Batpazarı, Zindanalı, Koçacılarçı, Abdullah Hamamı, Kanlıpınar, Kara Mustafa Sarayı, Kadiriâne, Yediyoğazı, Yemişçir içini külliyyen mahveden ve yedi saat süren büyük yangında Eski Câmî nin içine ahâlinin muhafâza için bıraktığı eşyâya atış sırayı etmesiyse câmi nin fev-kânileri (üst kat) tamamen yanmıştır. Daha sonra Hicrî 1160 (1747/1748) senesinde tamir olunarak imâr edilmiştir. İçerisi biraz karanlıkça ise de rûhâniyetli bir mekândır. Harem tarafında Hacı Bayram Velî'nin makamı vardır.

Meriç vadisinde bulunan, Yıldırım Bayezid Han'ın ihyâ gerdesi olan câmi ise bir kubbe üzerine mebnî olup bir minâresine sahiptir. Hicrî 802 (1399/1400) tarihinde memtulan bu câminin ön tarafında bir de imâret mevcuttur. Bu câmi Küpelî Câmîi adıyla da bilinmektedir. Bunun sebebi ise taştan ve biri birine geçmeli iki halkanın oyulup câminin kapısı köşesine asılmış olmasıdır.

Dârü'l-hadis Câmîi, Tunca Nehri kenarındadır. II. Murad tarafından yaptırılmıştır. Bir kubbe ve bir minâresi vardır. Hicrî 838 (1434/1435) senesinde hadîs-i şerif okunmaya mahsûs olarak medrese şeklinde binâ edilmişken sonradan câmi hâline getirilmiştir. Sultan Mahmud Han Adil tarafından Piyade Kırsalı içerisinde yapırlan câmi, aşıptan ise de yapılaş tarzı hoştur. Hicrî 1245 (1829/1830) senesinde yapılan çarşın bir minâresi vardır.

Geçen zaman içerisinde görülen lüzum üzerine yukarıda bahsedilen câmilere Üç Şerefeli, Hicrî 1298 (1880/1881) tarihinde; Selimiye ise Hicrî 1299 (1881/1882) tarihinde tamir olunmuştur. Sultan Mahmud'un yaptırdığı Kışla Câmîi de geçen sene (Rûmî 1301-1885) Edirne Vilâyeti Valisi Hacı İzzet Paşa'nın girişimi sonucunda 60.000 kuruş kadar akçe sarfıyla tamir edilmiştir.

Edirne Saray'ını Sultan Mehmet Han'ın Hicrî 856 (1452/1453) tarihinde Beşir Çelebi nâmında bir hekimin tavsiyesi üzerine bu mevkîye yaptırmış olduğu rivâyet olunmaktadır. Bu sarayın yakınında ve Tunca Nehri kenarında "Mamak Sarayı" isimyle Sultan II. Selim tarafından bir saray daha binâ olunmuştur ki bu iki sarayın arasında bulunan duvarlar Hicrî 1021 (1612/1613) tarihinde Sultan (I.) Ahmet Han tarafından yaptırılmıştır. Sultanın aynı senenin İy-dî Adhâ (Kurban Bayram) zamanında şehir içinde icra olunacak iyid (bayram) cemiyetlerinin saray içinde yapılmasını emretmesiyle adı geçen duvarların üzerine üç gece içerisinde bir köşk yapılmış ve sultan oradan yapılan şenlikleri seyretmiştir.

¹ Sûle-i Maârif, Cüz' 1, R. 1302 (M. 1886), s. 10-12; Sûle-i Maârif, Cüz' 2, R. 1302 (M. 1886), s. 30-32; Sûle-i Maârif, Cüz' 3, R. 1302 (M. 1886), s. 68-70; Sûle-i Maârif, Cüz' 4, R. 1302 (M. 1886), s. 93-98.

² Çiğnde muvakkitler tarafından ayarlanmış saatterle bu işe yarayan âletlerin bulunduğu, küçük bir rasathâneyi andıran ve daha çok büyük câmilere btişğinde yer alan binâ

³ Dericilerin derisi pelepçiy terbiye ettikleri yer, tabakhâne



Röportaj

Ses Sanatçısı, Şef ve Bestekâr Halil Erseven

Mehmet Ağırhan

Fotoğraflar: Mehmet Ağırhan

Sayın Hocam, okuyucularımıza sizi öz geçmişiğinizle tantsınız.

1966 yılında Şanlıurfa'da doğdum. Sanat hayatına 1983 yılında İstanbul'da Zeytinburnu Halk Eğitim Merkezi'nde başladım. Daha sonra İleri Türk Müziği Konservatuvarı'nda devam ettim. Burada Yrd. Doç. Çetin Körükü'nün rehberliği ve eğitimliliği altında eğitimimi düzeye kadar yükselmiş ve dersler vermeye başlamıştım.

1989 yılında TRT İstanbul Radyosu'nun açmış olduğu ön dinleme sınavını (solist sanatçı seçiminin o dönemdeki ismiyle) kazanarak solist bantı yapma hakkını elde ettim ve TRT Radyoları'nda yayınlanmak üzere çok sayıda program yaptım.

1993 yılında Edirne'de Kültür Bakanlığına bağlı Devlet Türk Müziği Topluluğu'nun kurulması nedeniyle açılan sınavı kazanarak kadrolu sanatçı olarak burada göreve başladım ve ses sanatçısı olarak hâlen bu görevi sürdürmekteyim.

Sanat hayatının 30. yılını tamamlayarak olgunluk dönemine giren Halil Hoca'mızın İstanbul senelerini kısaca yorumlayabilir misiniz?

Kısaca şöyle diyebilirim: Musiki camiasının kalbi, ciddi anlamda musiki hayatıma başladığım yer, dünyanın en güzel şehri, karışık keşmekeş fakat musiki tarihine geçmiş birçok değerli hocamızı, sanatçılarımızı tanıdığım yer.

TRT İstanbul Radyosu günlerinizdeki bant çalışmalarından okuyucularımıza birkaç anı anlatalım.

O zamanki adıyla ön dinleme sınavı adıyla anılan imtihanı unutmuyorum. Ciddi olarak musikiye başlamamın üzerinden beş veya altı yıl gibi fazla bir zaman geçmemesine rağmen İstanbul Radyosu'nun açtığı sınavı başarıyla tamamlamış ve solist bant yapma hakkı elde etmiştim. Sınav heyeti öyle isimlerden oluşuyordu ki başta o müthiş yorumuyla musikimizin en



iyi icracılardan Bekir Sıtkı Sezgin tambur'da, Erol Sayan Radyo Müdürü, Rıdvan Tandoğan ve Radyo sanatçıları... Sınava 300 kişi girmişti, kazanan sadece 2 kişiydi ve birisi bendim. İlk yaptığım bantı hatırlıyorum heyecandan sesim titreyerek okumuştum. Arkamda çalanlar yıllarca Radyo'dan isimlerini duyduğum değerli üstatlardı; tanburda Erol Sayan, udda Selahattin Erköse, kanunda Ahmet Meter, ritim Fahrettin Yarkin isimlerini tek tek saymadığım diğer üstatlar.

T.C. Kültür Bakanlığı Edirne Devlet Türk Müziği Korosu'nun kuruluşu ile ilgili imtihan günlerinde ben de İl Halk Kütüphanesi Müdürü idim. Yaklaşık bir hafta süren imtihan günlerinde 250 kişilik ses ve saz sanatçıların heyecanlarını ben de sizlerle beraber yaşadım. İmtihan Komisyonu Başkanı rahmetli Rüştü Şardağ ile diğer sınav üyesi hocalarımızın sizlerle birlikte yaşadıklarına şahit oldum. Bir an için o günlerle dönerek imtihanında yaşadıklarınızı ve imtihanında yorumladığınız eseri bizlere anlatabilir misiniz?

Benim için İstanbul Radyosu dışında bir yer söz konusu değildi. Fakat kadroya alınma süresi uzayınca Edirne'de açılan sınavla geldim. Sınav sırasında çok sıkıntı yaşamadım. Edirne'ye ilk gelişimdi. Çok da beğendim. İki aşamalı sınavda ilk aşama basit sorularla geçerken esas ikinci sınav ciddi sorularla geçmişti. Okuduğum parça süzülidi ağır semai "Beni ey gonce-fem bülbül-sıfat nâlan eden sensin". Çok beğenilmişti.

İmtihanla ilk konser arasında yaklaşık 2 yıllık bir zaman dilimi vardı. İlk şefiniz Nejat Atlıg ve diğer şeflerle ilgili ilginç anlarınız vardır. O yıllardan bahsedebilir misiniz?

İmtihan tarihinden neredeyse bir yıl sonra başladı koro. Ben diğer arkadaşlarımdan üç ay sonra geldim. Bazı evraklarda eksikler varmış. Geldiğimde koro çalışmalarına başlamıştı. İlk şefimiz Nejat Bey, fasıl programlarını sevdiği için programlara da öyle

başlamıştı. İlk solo eserim, Selahattin Pınar'ın hicaz makamındaki "Gönül yarısından acı duyanlar" adlı eseridir.

Koronun ilk konseri Edirne Kurtuluş Bayramı nedeniyle 26.11.1993 tarihinde Halk Eğitim Merkezi Salonu'nda yapılmıştı. O günlerden Müzeyyen Çaglar, Yıldırım Öztürk, Ayhan Bal, Bülent Akkoyun, Erdal Tavantepe ve Sebati Balkan'ı hatırlıyorum. Bu arkadaşlarla 20 yıldır birlikte çalışıyoruz. Bu dönemle ilgili olarak birkaç anı anlatabilir misiniz?

Bu uzun soluklu süreçte birçok güzel anı paylaştık arkadaşlarımızla. Bunlardan birini şöyle paylaşayım: Muhtemem bestelerle tanıştığımız, sesinin güzelliği de malum Zekai Tunca bir konserimize misafir sanatçı katılmıştı. Konserin ikinci bölümünü seslendiriyordu. Sonlara doğru prova harici bir parça okudu. Farklı bir esere geçmek için "Of of" diye başladılar fakat esere girilmiyor. "Of of of of!" uzadıkça uzuyor. Tam o sırada sazlardan biri mikrofona sehpasını devirince bir gürültü koptu, o da dönüp bakınca şarkıya başladı, "Odasına girdim ne haller olmuş" diye devam etti. Bir süre sonra bir televizyon programında bu hikâyeyi kendi anlattı. Meğerse "Of of of of!" diye başladiktan sonra şarkının sözlerini unutmuş, dönüp ne oldu diye bakınca birden bu şarkı gelmiş aklına. Hoş anlardan biriydi.

Sanat hayatınızın 20 senesinden fazlası Edirne ve çevresinde geçti. Sizi bölgemizde en iyi tanıtan çalışmalarınız "Ay Işığı Konserleri" niz oldu. Yaklaşık 2000 yıldan bugünlere ferdi olarak en uzun soluklu sanat çalışmalarını Üniversite ile başlatıp Edirne Valiliği nezinde sürdürüyorsunuz. Ünlü sanatçılarımızı, eserleri ve yaşam öyküleri ile bizlere yorumlarken çalışma arkadaşlarınızla birlikte çok güzel ve uyumlu bir topluluk oluşturuyorsunuz. Bu duygusal ve şirsel ortamı yorumlarken birkaç tane de anı anlatabilir misiniz?

Beyazıt Külliyesi'ndeki büyüklü atmosferin etkisiyle başladığımız Ay Işığı Konserleri daha sonra her yıl geleneksel hale geldi. Bu konserlerin musikimizi ve bestekârları tanıtmaya anlamında çok büyük etki bıraktığı inancındayım. Son iki yıldır Valiliğimizin destekleriyle her ay verdiğimiz bu konserlerin Kültür Bakanlığında da ses getirdiğini söyleyebiliriz. Ay Işığı Konserleri bundan

sonraki süreçte Kültür Bakanlığı bünyesinde farklı şehirlerde ve Edirne'de devam edecek.

Ay Işığı Konserleri, sanat dünyamıza ve topluma bir de kitap kazandırdı. "Makamdan Şifaya" isimli kitabınızı tanıtacağınız 10.6.2009 günü II. Beyazıt Külliyesi Sağlık Müzesi'nde icra ettiğiniz konseri halkımızla birlikte zevkle izlemiştik. Arkadaşlarınızla birlikte hazırladığınız kitabınızdan ve o günlerdeki çalışmalarından birkaç anı ile bahsedebilir misiniz?

Levent Öztürk, Fadil Atik ve benim İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkardığımız "Makamdan Şifaya" adlı kitap, aslında müzikle tedavi alanında geçmişin ışığıyla geleceğe yol gösteren günümüzde uygulamaların nasıl olmasını anlatan çok önemli bir kitap. Yurt içinden olduğu kadar yurt dışından birçok davet aldık. Bu kitapla birlikte müzikle tedavi Trakya Üniversitesi'nde bölüm haline geldi. Bizim için sevindirici ve gurur verici bir tablo.

Hocam, son günlerin bir sürprizi olarak musiki ekibinizi yine gündemde tutuyorsunuz. "Divânnağme" isimli CD ile ekibinizi yine gündemde tutuyorsunuz.

Geleneksel Türk Müziği'nin nadir eserleri arasında yer alan "Divânlar" her sanatçının hayranlığını kazanmış, unutulmaz değerlerimizdir. Divânname ile musiki dünyamıza yeni bir ses getirmeyi hedefledik. Bu konuda üstatlarımızdan bilgiler sunarak geleceğe bir ayna tutabilirsek ne mutlu bizlere.

Edirne Musiki Derneği Koro Şefliği'ne başladığınız 2001 yıllarını ve ilk konserlerinizi hatırlıyorum. Dernek Yönetimi ve Edirneli amatör sanatçılarla birlikte çok uyumlu bir koro çalışması sürdürmeniz biz seyircileri de sizlere bağladı. Coşuklu konserlerinize halkımız da büyük katılımlarla eşlik ediyor. Ayrıca Derneğimiz yeni bir mekân temini için yönetime verdığınız desteği candan kutluyoruz. Dernek binası ile ilgili olarak gelecek yıllarda neler yapacağınızı okuyucularımıza anlatalım. Tüm bu çalışmalarla ilgili olarak geçmişten bugünlere bir yorum yaparken birkaç anı ileimizi yanrılarla taşıyabilir misiniz?

Bu soruya çok uzun cevap vermem gerekir. Benim de yetişme şeklim musiki derneğiyle başladığı için vefa



borcum diyebiliriz. Derneği çalıştırmaya başladığımız zamanlar çok az sayıda eleman kalmıştı. Sağ olsun Özden Uludere, Dernek'in en eski musikîşinaslarından biridir. Dernek ayakta kalabilsin diye epey mücadele vermiştir. Beraber de uzun yıllar çalıştık. Önce eleman sayımızı artırdık. Sonra konserleri belli bir düzende yapmaya başladık. Çalışma yeri her sorun oluyordu. Bir süre sonra Dernek Başkanlığına gelen Ertan Sezer'le birlikte bu yer sorunu çözmeye karar verdik. Konserlerimizden gelen bağışlarla düzenlediğimiz dernek yemeklerinin başlarıyla Belediye arkasında bir yer aldık. 2014 Şubat'ta başladığımız Dernek binası, Valiliğimiz ve birkaç firma desteğiyle inşaat aşamasında. Musikîşevrelerin de desteğini bekliyoruz. Burası tüm yaşlardan musikîşevre yarı konservatuvar gibi hizmet veren ciddi bir kurum haline gelecek. Burada çeşitli enstrüman dersleri ve koro çalışmaları yapılacak. Tabii Dernek'in bu seviyeye gelmesinde başta eşim, aynı zamanda Dernek Başkan Yardımcısı Asuman Erseven'i, saymanımız Osman Uğur'u ve tüm Dernek üyelerinin verdiği emeği de unutmamamız gerekir.

Yılların sanatçısı olarak en iyi icra ettiğiniz makam ve

en çok sevdiğiniz üç eseri nedenleriyle birlikte bizlere yorumlayabilir misiniz?

Tek kelimeyle kürdilihicazkar makamı diyebiliriz. Bütün eserleri severim çünkü kötü eser yoktur, kötü icra vardır. Hepsi farklı duygularla yapılmıştır.

Bizim bilmediğimiz ama sizin icra ettiğiniz bir saz var mı? Size yol gösteren ve içten duygularla yorumlarınız da bütünleştiğiniz saz hangisidir?

Kendime yetecek kadar ud çalıyorum.

Bilindiği üzere güfte ile bestenin bütünleştiği eserlerde sanatçının yorumu da izleyenlere ayrı bir zevk ve heyecan verir. Bu konuda okuyucularımıza bir yorum yapabilir misiniz?

Sanatçı eserini sözleriyle bütünleşip izleyiciye o anı yaşatabiliyorsa sanatçıdır.

Teşekkür ederim hocam.

Kulak (Sarımsaklı)

Dr. Rifat Gürgendereli

Fotoğraflar: Bahiç Gökmen

Edirne ve çevresinde sıkça yenilen ve özellikle de kış gecelerinde tercih edilen bir akşam yemeğidir. Sıkça yenilen derken bazılarının "ben hiç yemedim, hatta duymadım" dediğini biliyorum! Edirne dergisine hazırladığımız bu bölümde; Edirne'ye mal olmuş, eskiden rağbet edilen yemek ve tatlıları hatırlatmak amaçlarımızın başında gelmekte.

Bu tatlar –ne yazık ki- unutulmaya başlandı. Çalışma hayatı ve bu hayatın bize dayattığı gıda teknolojisi kullanılarak üretilmiş, emek az pişirilmesi kolay ürünler çoğaldıkça yemek kültürümüz değişiyor, yemeklerden aldığımız tatlar da...

"Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer" misali kulak da çocukluğumun özel yemeklerinden biridir. Kaleiçi'ndeki evimde kulak pişeceği akşamlar pek mutlu olur, akşamı iple çekerdim. Bu yemeğin bir özelliği de tepsi içinde olması ve sofranın ortasına konarak birlikte yemesidir. Arzu ederseniz tabaklara da servis yapabilirsiniz. Lokum gibi yumuşacık, boğazınıza takılmadan kayıveren kulak, sade ve gösterişsiz bir yemek çeşididir. Ama inanın! Kokusu, görüntüsü ve tadıyla saray yemekleriyle yarışır.



Hamur ve hamurdan üretilen yemekler, çorbalar, tatlılar Edirne ve genelinde göçmen karakteri taşıyan bütün bölgelerde afiyetle yenir. Bölgenin karakteristik özelliği hamur işleridir. Bunu bilir bunu söylerim! Ayrıca hamurdan yapılan yemekler, kalabalık aileleri rahatlıkla doyurur ve maddi durumunuza göre sade, tereyağı, kıymalı veya etli olabilir. İhtişam, zenginlik, göç, fakirlik, kıym görmüş Balkan Türklüğü; çektiği sıkıntıları anlatmayı beceremez, belki becerir de bunu anlatmayı edebessizlik sayar.

Gelelim bu lezzetin nasıl yapıldığına; 2 yumurta, 1 bardak süt, 2 çay kaşığı tuz ve un ana malzemelerimiz. Ayrıca yemeğin üzerine dökmek için yoğurt, sarımsak, 50 gr kadar tereyağı, kırmızıbiber. Ana malzemeler, birbirine karıştırılarak, güzelce yoğrulur. Hamur biraz sertçe olmalıdır. Bezelere ayırdığımız hamuru biraz dinlendirsek iyi olur ama aceleniz varsa beklemeden de kalınca yufkalar açabilirsiniz. Bu yufkaları kare kare

kesip kareleri de üçgen olacak şekilde ikiye keseriz. Aralarına un serpilip kurumaya bırakılır, gevrek olarak pişirilirse daha lezzetli olur. Aceleniz varsa fırında kısa bir süre kurutabilirsiniz.

Bir tencerede kaynattığımız ve bir miktar tuz attığımız suya, hazırladığımız kulak hamuru bırakılır, bir nevi makarna pişirir gibi ki pişirme mantığı aynıdır. İsteddiğiniz sertliğe göre hamuru pişirir ve ateşten indirirsiniz. Suyunu çektiürseniz daha da lezzetli olacaktır. Büyüğe bir tepsie dökülür. Üç diş sarımsak dövülür ve bir kase yoğurt içinde çırpılır, biraz tuz eklenir. Tepsi içindeki hamurlar biraz soğuduktan sonra sarımsaklı yoğurt, kulağın üzerine dökülür. Erittiğimiz ve içine kırmızıbiber eklediğimiz tereyağı da yoğurtlu kulağın üzerine güzelce gezdirilir. Yumuşacık ve lezzetli, yaşlıdan gence herkesin seveceği kolay, güzel ve özel bir yemek...



Araştırma

Kasidesi", Arif Nihat Asya'nın "Naat", Yunus'un "Benim Muhammed'im nurdan Ahmed'im"ini en çok bilinen ve en çok sevilenler arasında saymak mümkündür. Bunun yanında birçoğu büyük ustalardan çıkmış olmakla beraber çok bilinmeyen naat-ı şerifler de vardır. İşte bunlardan biri de musikimizin büyük ismi İtrî'ye ait olandır. Şiir, ayrıca, İtrî tarafından Ağır Düyek usulünde, Nühûf makamında bir tevşih olarak bestelenmiştir.

Büyük usta İtrî, XVII. asrın sonlarında yaşamıştır. Kendisi Melevî'dir. İtrî, şairliğinin yanında büyük bir bestekâr, usta bir neyzen, hanende ve büyük bir hattattır. "Lisede Sophokles okuduk. Klasik Türk Musikisine sövmeyi, divan şiirini hor görmeyi, buna karşılık; kötü çevrilmiş Batı klasiklerine körü körüne hayranlık göstermeği öğrendik. Sanki Sinan, Leonardo'dan önemsiz, Mevlana, Dante'den küçüktü. İtrî ise Bach'ın eline su dökmezdi. Aslında kültür emperyalizminin ilmiğini kendi elimizle boynumuzla geçiriyorduk." der ya Atilla İlhan, o nedenle zamane insanımız tarafından çok bilinmez.

Kaybettığımız nice değer gibi, kayıp bir değerdir İtrî. Divanı kayıptır ne yazık ki, binlerce bestesi de. Güftesi de bestesi de kayıp olamamış, nadir eserlerinden birini, onun bir naat-ı şerifini kutlu doğum haftası bahanesiyle yorumsuz olarak paylaşmak istedik. Hepimiz için "mağfur" olmak duasıyla:

Sâyesi düşmez yere bir böyle nahl-i Tür'sun
Mihr-i âlem-girsin baştan ayağa nûrsun

Târik-i gülzâr-ı âlem mâlik-i mülk-i adem
Münkirine mahz-ı mâtem, mü'minine sûrsun

Sensin ol şâh kim Süleymanlar kapunda mûrdur
On sekiz bin âleme hükmetmeğe me'mûrsun

El benim dâmen senin ey rahmeten li'l-âlemin
Şöhretim isyan benim sen afi ile meşhursun

Padişah-ı evvelin ü kiblegâh-ı âhirin
Evvel ü ahir imamü'l-enbiya mezkûrsun

Yâ Resûlallah umarım diyessin rûz-ı ceza
Gerçi çürmüm çöktür ammâ, İtrî'ya mağfûrsun!..

İtrî ile Selam Olsun Kutlu Doğum'a...

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hatipler

Bizim Medeniyetimiz, Miraç'ta "Ümmet" diye yalvaran Peygamber Efendimiz (S.A.S.)'e, bağlılığı ifade eden, "Takva" ve "Şefaât" temelli bir medeniyettir. Özellikle, Peygamber efendimize olan sevgi ve ihtiramımız başta edebiyat olmak üzere birçok alanda kendini göstermektedir. Medine Müdafii Fahreddin Paşa'nın Mescid-i Nebi'deki onarım esnasında çekiçlere bez sardırmasından Şair Nabî'nin "sakın terk-i edebten.." uyarısı hep bu hassasiyetin tecellisidir.

Bu sevgi ve ihtiramın örneklerini edebiyat alanında görmek daha da etkilidir. Adına "Naat" ya da "Naat-ı Şerif" denilen bu çalışmalar, hem bu sevgiyi yaşatmak hem de bu sevginin ifadesi bakımından son derece anlamlı ve önemlidir. Bu anlamda, Fuzulî'nin "Su

